Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SPROG OG KULTUR

UDGIVET AF

INSTITUT FOR JYSK SPROG- OG KULTURFORSKNING

VED

PETER SKAUTRUP OG NIELS ÅGE NIELSEN

Tyvefjerde bind – hæfte 1–2

UNIVERSITETSFORLAGET I AARHUS

MCMLXIV

INDHOLD

Aage Jørgensen: De jyske dialekters benævnelser for en tallerkenrække 1–14
August F. Schmidt: Vejledalen som etnologisk skel 15–16
August F. Schmidt: Jens Lund 17–20
Hans Veirup: Jysk syntaks II 21–26
K. Ringgaard: Wenkers spørgelister fra Sønderjylland 27–44
Peter Skautrup: Jyske ord. 10. *tviggers.* 11. † *valdre* 45–46
Institut for jysk Sprog- og Kulturforskning
Årsberetning for 1963 47–48

Indsendt litteratur

Harry Andersen: Munter, glad etc. om fugl. (Særtr. af Da. Studier). – Att studera i Norden. En vägledning vid universitetsstudier i humaniora och naturvetenskap. – *Artur Attman:* Göteborgs stadsfullmäktige 1863–1962. I. 1–2. – *Franz Blatt:* (red.) Novum Glossarium Mediae Latinitatis. Miles–Mozytia. 1963. – *Andreas Blinkenberg* og *Poul Høybye:* Fransk-dansk ordbog. Hæfte 6. – *Bruun* og *Brüel:* Dansk sproglære. 1. Realklasse. – *Mogens Brøndsted* og *Sven Møller Kristensen:* Danmarks litteratur. 1963. – *Leif Busk, Jørgen Glahder* og *Gunnar Hansen:* Danske tekster til analyse og indholdsgennemgang. 2. 1962. – *Paul Diderichsen:* Modersmål og grammatik. Den aktuelle situation set i historisk perspektiv. (Særtr. af Modersmålslärarnas förening. Årsskrift 1962.) – *Samme:* Dansk prosahistorie. Oversigter-Tekstprøver-Analyser til studiebrug. 1963 – *Manne Eriksson:* Svensk ljudskrift 1878–1960. (Svenska landsmål. B. 62.) – *Magnus Fahl:* Göteborgs stadsfullmäktige 1863–1962. II. Biografisk matrikel. – Det humanistiske fakultet. Regler og studievejledninger for skoleembedseksamen og cand. art.-prøven. 1963. – *Eli Fischer-Jørgensen:* Beobachtungen über den Zusammenhang zwischen Stimmhaftigkeit und intraoralem Luftdruck. (Særtr. af Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung. Bd. 16. 1963). – *Sigurd Fries:* Öländskt och uppsvenskt. 1962. (Acta Universitatis Upsaliensis. 3). – *Ove Frydenberg* og *J. V. Spärck:* Arv og race hos mennesket. (Berl. Leksikon Bibl. nr. 20). – *Kr. Hald:* The Cult of Odin in Danish Place-names. (Særtr. af Early English and Norse Studies presented to Hugh Smith.) – *Samme:* Dansk Bromme og beslægtede Navne. (Bromma Hembygdsförenings årsskrift 1963.) – *Gunnar Hansen, Per Mogens Hansen* og *Ragna Lorentzen:* Dansk sproglære for seminarier 1963. – *Thorolf Hansen:* Über gewisse rhythmische Tendenzen im Codex Argenteus. (Årbok for universitetet i Bergen. Hum. serie. 1961. Nr. 3). – *Aage Hansen:* Sproganalyse og sprogbeskrivelse. (Særtr. af Dansk sprog 1963). – *Poul Hartling* (udg.): Kirke, skole, kultur. Liberale perspektiver. – *Justus Hartnack:* Den ny filosofi, Leksikon over emner, begreber, argumenter. (Berl. Leksikon Bibl. nr. 19). – *Alf. Hellevik:* Lånord-problemet. To foredrag i Norsk språknemnd med eit tillæg. 1963. – *Samme:* Ved Aasenminnet. (Særtr. af Syn og Segn.) – *Grethe Hjort:* Om at læse digte. (Særtr. af Jyllands-Postens kronik 9. febr. 1963). – *Bengt Holbak:* Litteratur om folkeminder 1954–61. (Særtr. af Fortid og Nutid. Bd. 21. – *Jens Holt:* Ad. Stender-Petersen in memoriam. (Særtr. af Classica et Mediaevalia. XXIII.) – *Johan Hvidtfeldt:* Kampen om ophævelsen af livegenskabet i Slesvig og Holsten 1795–1805. – *Assar Janzén:* Names in The þiðriks saga (Særtr. af The Journal of English and Germanic Philology. Vol. LXI. 1962). – *Samme:* Scandinavian Place-Names in England: V. (Særtr. of Names. Vol. X. 1962.) – *Samme:* The Title of Strindberg's last Drama. (Særtr. af Scandinavian Studies. Vol. 34. 1962.) – *Assar Janzén.* Ingvar Frederiksson: Svenska personnamnsstudier. (Særtr. af Scandinavian Studies. Vol. 35. 1963). – *E. Borup Jensen:* Håndbog i verdenslitteratur. Kommentar. Fra Homer til Eluard. 1963. – *Evald Jensen, Tage Noesgaard* og *P. Engelbrechtsen:* Øvelsesstykker i dansk sproglære. 1–3. realklasse. Omarbejdet og udvidet udgave. – *Aage Jørgensen:* Carsten Hauchs bekendelsesdigt. (Særtr. af Edda.) *Samme:* Hærværk i Pressen. (Særtr. af Perspektiv.) – *Aage Kabell:*

(Fortsættes omslagets side 3.)

DE JYSKE DIALEKTERS BENÆVNELSER FOR EN TALLERKENRÆKKE

Af *Aage Jørgensen.*

I. *Indledning.*

Hensigten med den undersøgelse, hvis resultater her skal fremlægges, har været at registrere de jyske dialekters forskellige benævnelser for det stykke husgeråd, som i rigssproget kaldes *en tallerkenrække*, samt at bestemme deres geografiske udbredelse og afgrænsning over for hinanden og at udrede deres etymologiske forhold. Selvom målsætningen, således som den her er formuleret, vedrører klargørelse af filologiske problemkomplekser, kan det være nyttigt at slå fast, at disse har draget en række kulturhistoriske problemer ind i interessefeltet. For eksempel kan det anføres, at den sproglige revision, som var en naturlig konsekvens af overgangen fra tin- til porcelænsfremstillede tallerkener, kun delvis er fuldbyrdet i dialekterne; hvis der altså i et område kan konstateres en udbredt forekomst af sammensætningsleddet *tin-*, kan dette hævdes at indicere en vis sproglig konservatisme. – Også selve det faktum, at tallerkenrækken nu stort set er forsvundet, spores i undersøgelsens materiale: det viser sig, at et relativt stort antal meddelere slet ikke kender deres respektive dialekters benævnelse, men anfører rigssprogets, evt. med en dialektalt tillempet udtale; forholdet kan dog naturligvis også opfattes som udtryk for en *påvirkning* fra rigsmålet.

Talen er i det væsentlige om en *ordgeografisk* undersøgelse. Den har rejst en række metodiske problemer, som der i det følgende vil blive taget stilling til i den udstrækning, det skønnes at have relevans for fremstillingen iøvrigt. Og den har – gennem de resultater, som er opnået – understreget værdien af sådanne inventeringer og kortlægninger af det dialektale ordstof, blandt andet ved at henlede opmærksomheden på et par hidtil ikke registrerede benævnelser for tingen.

Materialet har været stillet til rådighed af *Institut for jysk sprog- og kulturforskning* ved Århus Universitet. Instituttets *Spørgeliste Ø*, som blev udsendt til den jyske ordbogs meddelere i 1960, skulle blandt andet indhente oplysninger netop om de dialektale benævnelser for *en tallerkenrække*. Materialet omfatter ca. 500 belæg, fordelt over hele Jylland, omend ikke alle steder så jævnt, som man af hensyn til afhandlingens konklusioner kunne have ønsket det. Et grænseområde er således særdeles dårligt dækket ind[1], mens materialet ofte er stort fra egne, hvor forholdene må betegnes som afklarede – i og med, at de indgår i større områder med tydelige grænser.

1. De pågældende sogne (Ejstrup, Skarild, Sdr. Felding, Ådum, Hoven, Sdr. Omme, Blåhøj, Filskov, Ringgive, Vr. Starup, Fåborg og Åstrup) er på kort 2 markeret med vandret skravering.

Et par bemærkninger af principiel art skal knyttes til selve formuleringen af spørgsmålet til meddelerne; det lød: »Hvad kaldes en *tallerkenrække*, tallerkenhylde på Deres dialekt? (En ri, rik, madrik, skerik, en tallerkenrik, tinrik, fadri, tallerkenri, en ræk eller andet)«[2]. – Vanskeligheden består naturligvis i at spørge således, at meddeleren ikke »suggereres«. Man har i det aktuelle tilfælde valgt at anføre en række benævnelser, som man ad anden vej – nemlig gennem konsultation af de foreliggende dialektordbøger – har indhentet kundskab om. Denne teknik har den væsentlige fordel, at den befordrer meddelerens hukommelse; ved at præsentere ham for en række ord, af hvilke én med stor sandsynlighed tilhører hans dialekt, skabes der en vis sikkerhed for, at det virkelig bliver dialektens – og ikke rigssprogets – udtryk, som anføres på spørgelisten (idet nemlig det måske ikke præsente udtryk dukker op i meddelerens bevidsthed, når han ser det trykt). På den anden side rummer teknikken den fare, at meddeleren i stedet for at anføre sin egen dialekts benævnelse – som han måske ikke erindrer, for eksempel fordi det på et tidligt tidspunkt er blevet fortrængt af rigssprogets ord – »vælger« én, der minder ham om dialektens uden dog at være identisk med den, eller én, som han har hørt andetsteds. Et kort, hvorpå hele materialet er markeret, vil i mange tilfælde kunne afsløre sådanne usikre oplysninger, nemlig ved at vise, at de ikke indgår i den ordgeografiske kontekst.

Et andet problem rejser selve det forhold, at notationen i hovedparten af materialet er unøjagtig; det er jo ikke givet enhver at beherske det fintmærkende tegnsystem, hvormed filologen angiver et ords udtale. Dette spiller naturligvis ikke så stor en rolle ved ordgeografiske som ved lydgeografiske undersøgelser. Men problemstillingen kan få aktualitet, hvor der kun er små divergenser mellem to forskellige benævnelser for én og samme ting. Det kan i sådanne tilfælde være overordentlig vanskeligt at afgøre, hvilket af benævnelserne der er tale om. Også her vil et kort som regel kunne bidrage til en afklaring, – idet det i kraft af sin relative overskuelighed kan give et fingerpeg om, hvilken tolkning der er den rigtige.

Udfærdigelsen af kort over belægmaterialets geografiske tilhørsforhold er således en uomgængelig nødvendighed, hvis det skal ydes retfærdighed. Kortene må naturligvis tage hensyn til *hele* materialet; men af hensyn til overskueligheden bør de ikke markere *geografisk bestemte variationer* i udtalen af et og samme ord; således har – til eksempel – ordet (resp. sammensætningsleddet) *(-)ræk* i denne undersøgelse signatur tilfælles med *(-)ræki*; begge kan føres tilbage til et *rekkja;* det første forekommer i egne med gennemført apokope, mens det andet hører hjemme i de dele af Østjylland, hvor *j* i gamle *ja*-stammer findes bevaret som et udlydende *i*.

Det skitserede princip turde være forsvarligt, eftersom interessen jo i første omgang er rettet mod benævnelsens geografiske udbredelse – og ikke mod dens udtalevarians inden for forekomstområdet. Udtalen vil jo iøvrigt normalt være givet i og med dialekternes respektive lyd- og bøjningssystemer.

2. Det bør straks anføres, at undersøgelsens materiale ikke indeholder belæg, hvori *mad-* integrerer. Spørgelistens *madrik* er en misforståelse af et hos Feilberg under *rik* ved linieovergang anført *mad-* | *ske-rik*, dvs. *madskerik*, en form, som Feilberg har fra Sundeved.

II. *Selvstændige benævnelser for tingen med udbredt sekundær forekomst som sammensætningsled.*

1. (-)række (kort 1).

Dette er den almindelige benævnelse for tallerkenrækken i store dele af Jylland. Udtalen varierer en del[3], men det etymologiske udgangspunkt er i alle tilfælde *rekkja*. Dog må der tages et vist forbehold for de sydligste belægs vedkommende: disse kan eventuelt føres tilbage til et (m)nt *reck*. En distinktion mellem *ræk<rekkja* på den ene side og *ræk<reck* på den anden kan imidlertid ikke foretages på basis af det foreliggende materiale; den udkræver et nøje kendskab til stødforholdene – idet det oprindelige tostavelsesord (men derimod ikke enstavelsesordet) jo må have fået vestjysk stød i dele af det område, som talen her er om[4].

(-)række forekommer ikke i den østlige del af Sønderjylland og ejheller i det *indre* af Sydjylland op til en linie trukket mellem Horsens og nordspidsen af Ringkøbing fjord. I Østjylland finder man belæg for *(-)række* i Bjerge herred, og i Vestjylland forekommer benævnelsen helt ned til rigsgrænsen.

Området nord for den nævnte linie har overalt *(-)række*; det kan derfor med føje betegnes som *det egentlige række-område*. Til dette kan også henregnes Bjerge herred; dog er der visse ting, som taler for, at Bjerge plus Samsø opfattes som et særligt område, karakteriseret ved forekomsten af den andetsteds ikke antrufne benævnelse *kandebord*, som senere vil blive behandlet.

I den vestlige del af Sønderjylland er forholdene, således som det vil blive påvist, særdeles komplicerede; historiske såvel som praktiske grunde taler for, at dette område *ikke* henregnes til *det egentlige række-område*.

Af hensyn til fremstillingen vil det være hensigtsmæssigt allerede på indeværende tidspunkt at afgrænse yderligere et område, nemlig det, som man kunne kalde *ri-området*. Det omfatter de dele af Sønderjylland og Midtjylland, som ikke kender *(-)række*; det er bemærkelsesværdigt, at der i *ri-området* så at sige *ingen* belæg findes for denne ellers så almindelige benævnelse – til trods for, at den jo, qua identisk med rigssprogets, skulle have særlig gode muligheder for at gøre sig gældende over for decideret dialektale ord.

2. (-)rik (kort 1).

Benævnelsen kan næppe forklares som en udtalevariant af den foregående; der synes ikke i de dialekter, som talen er om, at være basis for en så radikal lydlukning, som et så nært slægtskabsforhold skulle implicere. I Feilbergs *Ordbog over jyske almuesmål* (1886–1914) figurerer *rik* da også som selvstændigt opslagsord – selvom det, ikke desto mindre, sættes i forbindelse med *rekkja*, nemlig gennem en henvisning til dette ord hos Ivar Aasen[5]. – Feilberg anfører belæg fra Agerskov, Braderup, Darum,

3. De vigtigste udtaleformer er [*ræk; ræ'k; rækə; ræki*]. Når de i undersøgelsen samles under rigsmålets (-)*række*, er grunden den simple, at der på denne vis ydes alle varianterne samme retfærdighed.
4. Cf. K. Ringgaard: *Vestjysk stød* (Disp., Århus 1960), spec. kortet s. 29.
5. I. Aasen: *Norsk Ordbog* (1873); henvisningen gælder *Rekkja*, f [3].

KORT 1.

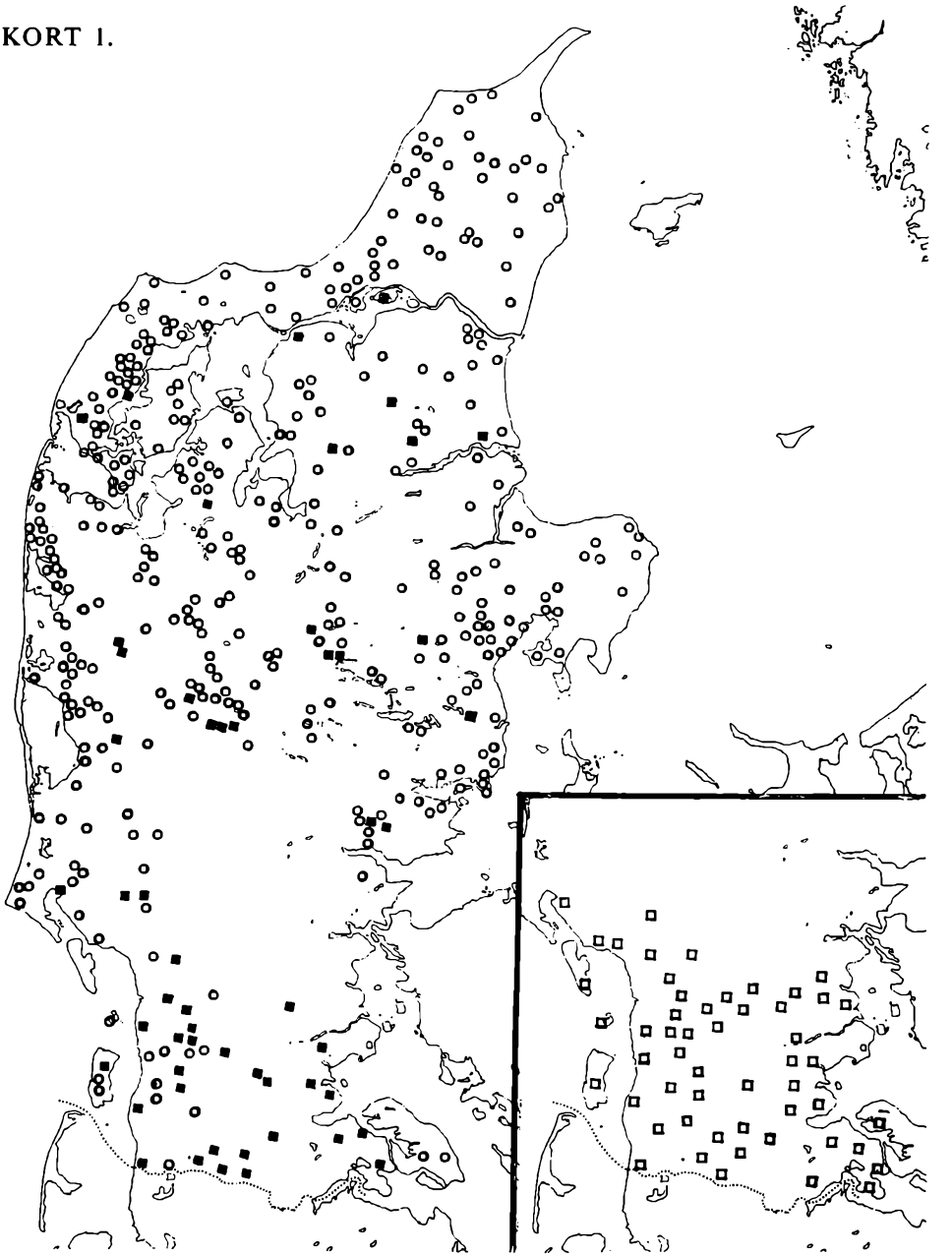

○ *række* (ang. udtalen, se II,1). ■ *rik* (= tallerkenrække). – □ *rik* (= hønsepinde); efter kort udarbejdet af Niels Åge Nielsen.

Ølgod og Mors (henholdsvis udtalt [*rek; rek; reḳə; ræḳə; reḳi*]). Det er imidlertid overordentlig tvivlsomt, om de tre sidstanførte belæg virkelig hører hjemme under *rik*. Udtalen af stammevokalen i forbindelse med den ikke-apokoperede udlydsvokal peger mod *række*. Den meget åbne udtale i Ølgod-belægget taler for sig selv. Tillige hører de pågældende lokaliteter til områder, som kender *(-)række* – således som det fremgår af kortmaterialet.

En betragtning af materialets geografiske placering skaber ikke nogen klarhed. Der findes et fåtal belæg spredt ud over hele den nordlige del af Jylland, dog ingen i Vendsyssel; endvidere en del i Midtjylland, nøjere betegnet i *ri-områdets* periferi (disse forekomster kan med rimelighed forklares som kontaminationer af *række* og *ri*); endelig har *rik* en ret høj frekvens i området syd for linien Haderslev–Esbjerg, med tyngdepunktet mod vest, dvs. uden for det åbenbart temmelig resistente *ri-område*. Dette så at sige isolerer, hvad man kunne kalde *det egentlige rik-område*, fra *det egentlige række-område*.

Benævnelsen er utvivlsomt importeret. Nedertysk har til det allerede nævnte *reck* [*reg*] en lukket sideform [*rig*]. Otto Mensing anfører under dette opslagsord en betydning, som påkalder sig opmærksomhed: »Das Gestell (Lattengerüst) vor der Küchentür, auf das man Töpfe und Eimer stülpt ...«[6]. Endvidere registrerer han sammensætningerne *Faat-reck* og *Putt-reck* (»fadrække« og »potterække«); den førstnævnte modsvarer det sønderjyske *fadrik*, som indgår i denne undersøgelses materiale, – mens den sidstnævnte ikke har nogen jysk pendant.

Ordet forekommer tillige i (gl)hollandsk: *rek* med sideformerne *ric* og *rak* (blandt andet i betydningen *smal rende*, cf. *Skagerak*)[7]. Grundbetydningen synes at være *lang stang* etc.

At *rik* i den vestlige del af Jylland også findes nord for linien Haderslev–Esbjerg, er ikke overraskende. Erfaringen viser, at der ofte er sket en relativ stor forskydning langs de vestjyske handelsveje. Det vil ikke være urimeligt at antage, at *ri-området* tidligere har haft en større udstrækning[8]. På et vist, ret sent tidspunkt er der imidlertid kommet en »*rik*-invasion« sydfra, og samtidig har *række* måske ekspanderet i den modsatte retning langs de samme forbindelsesveje. På grund af ligheden mellem de to benævnelser, der jo givetvis er udgået fra én og samme urgermanske rod, har de kunnet yde hinanden støtte under fremstødet mod *ri*. Resultatet er blevet en forbistring af forholdene, som rigssproget senere har kunnet yde *sit* bidrag til.

Tilbage står at forklare de spredte *rik*-forekomster i Nordjylland. Problemet synes uoverskueligt, og der skal hér renonceres på en stillingtagen til det.

Ekskurs: rik i betydningen hønsepind.

rik anvendes i Sønderjylland tillige i betydningen *hønsepind(e)*. Som vist på kort 1

6. O. Mensing: *Schleswig-Holsteinisches Wörterbuch* (1927–35); under *reck*.
7. *Ordbog over det danske Sprog;* under *række*.
8. Adskilligt peger i denne retning. En meddeler fra Roager sogn anfører således benævnelsen *(lærken)rik*, men med den tilføjelse, at hans morfar, født 1824, sagde *(fad)ri*. Oplysningen antyder, at *rik*-fremstødet fandt sted i sidste halvdel af det 19. århundrede.

(særkortet) falder udbredelsesområdet ikke helt sammen med, hvad jeg ovenfor har benævnt *det egentlige rik-område;* grænsen er mod øst forskudt i hvert fald op til Skamling.

Det er værd at bemærke, at talen hér er om et karakteristisk område: *rik* kendes ikke i denne betydning andetsteds i Jylland. Man kan undre sig over, at et ord således bruges i to betydninger inden for *samme* geografiske område. Senere vil der blive lejlighed til at omtale, hvordan et ord optræder med forskellige betydninger i *forskellige* egne af landet.

3. (-)ri (kort 2).

Benævnelsens geografiske udbredelse er skitseret i det foregående (s. 3). Talen er om et karakteristisk område, selvom det ikke kan afgrænses mere præcist, end det skete dér; dels vil der jo altid i periferien af et ords domæne være egne, hvis tilhørsforhold vanskeligt lader sig bestemme entydigt, og dels findes der – som omtalt i indledningen – intet materiale fra en række sogne umiddelbart nordvest for *ri-området.*

I den sydlige del af dette finder man som nævnt tillige en del belæg for *rik.*

ri er registreret både hos Molbech, hos Feilberg og i *Ordbog over det danske Sprog.* Det er formentlig et oprindeligt nordisk ord. E. Hellquist udgår fra denne antagelse, men nævner dog også den mulighed, som *Svenska Akademiens Ordbok* går ind for: at *ri* må føres tilbage til en finsk-ugrisk grundform (finsk har *riihi*)[9]. – På svensk grund findes *ria*(<*rie*) anvendt om en bygning indrettet med henblik på tørring af utærsket korn[10], og i svenske dialekter forekommer *rie* ydermere i betydningen *stang, stolpe*[11]. – I norske dialekter træffer man den samme grundforestilling – *stang* og sekundært *stativ* – i *rjaa*[12] (med trykforskydning ifølge jamvektsloven).

4. ram(me) (kort 2).

Denne benævnelse for tallerkenrækken kendes kun inden for et snævert afgrænset område i Thy – nemlig i Hillerslev herred. Landsdelen er relativt godt dækket ind, således at der ikke skulle kunne opstå tvivl om afgrænsningens holdbarhed, – ligesom selve autenciteten må betragtes som sikret gennem *antallet* af belæg.

ram(me) er ikke tidligere registreret i denne betydning. Ordets etymologi kan i al korthed antydes gennem følgende oplysninger, der hidsættes efter Hj. Falk og A. Torp: det er kommet ind i de nordiske sprog fra mnt, hvor det har formen *rame* (svarende til nht *rahmen*), og det træffes i yngre oldislandsk (som *ramr*) i betydningen »et loft, der kun dækker en del af et rum«[13]; denne betydning genfindes i det norske *ramloft.* Den glda form er *ram(e);* svensk har *ram,* og i de norske dialekter træffer

9. E. Hellquist: *Svensk Etymologisk Ordbok* (2:a uppl., 1939); under *ria.*
10. Cf. *Svenska Akademiens Ordbok,* samt Bertil Molde (red.): *Illustrerad svensk ordbok* (3:e uppl., 1964).
11. J. E. Rietz: *Svenskt dialekt-lexikon. Ordbok öfver svenska allmogespråket* (1862–67); under *ri.*
12. I. Aasen: *Norsk Ordbog;* under *rjaa.*
13. J. Fritzner: *Ordbog over det gamle norske sprog* (under *ramr*), samt I. Aasen: *Norsk Ordbog* (under ram).

KORT 2.

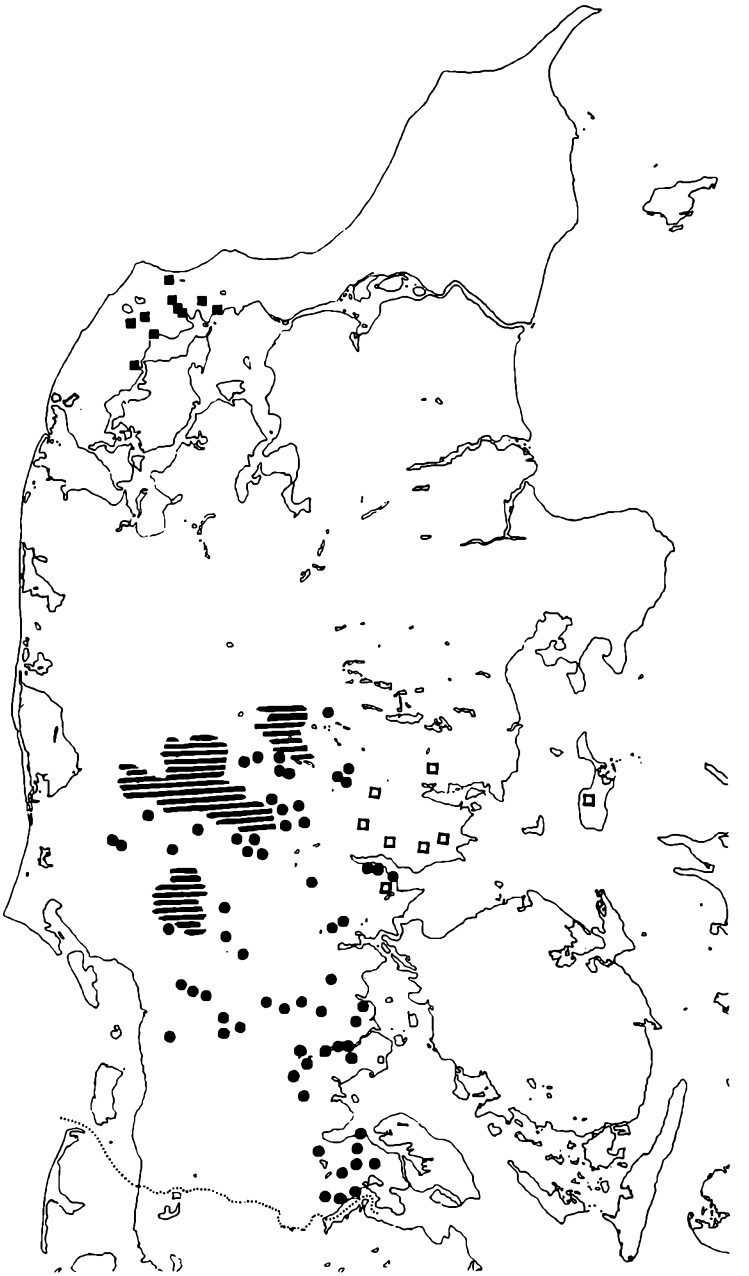

■ *-ramme.* ● *-ri.* □ (*kande*)*-bord* – Ang. den vandrette skravering, se s. 1.

man *raama*. Den indogermanske rod er formentlig **rem*, urbetydningen måske *støtte*.

ODS og *SAOB* anfører samstemmende, at der i ordet indgår forestillinger om en konstruktion af trælister etc., som danner en eller anden geometrisk figur, »indrammer« et eller andet. Hos Feilberg skelnes mellem følgende tre betydninger af *ramme:*

a. Den fra rigssproget almindelig kendte (typeeks.: *billedramme*).
b. »En ramme under køkkenbordet til at lægge gryder på«.
c. Et redskab til mågefangst, hvis konstruktion – samt selve fangstmetoden – er nøje beskrevet. Der anføres belæg fra Skagen og Agger. – Betydningen er iøvrigt allerede registreret hos Molbech, der kender den fra Olavius' *Oekonomisk-physisk Beskrivelse over Schagens Kjøbstæd og Sogn* (København 1787); i dette værk skrives ordet *rammer*.

5. -hylde.

Benævnelsen forekommer i så at sige hele Jylland, dog ikke i *ri-området*. Frekvensen er ikke særlig stor, og der synes ikke at være nogen koncentration nogetsteds; det vil derfor være naturligt at opfatte den som en sekundær foreteelse, som rigsmålet og udviklingen på det huslige område i forening har kunnet befordre. Det er da også betegnende, at ordet ofte forbindes med førsteleddet *køkken-*, som falder uden for denne undersøgelses emneområde. – Som første sammensætningsled forekommer endvidere *tallerken-* og *kande-*.

III. *Faste sammensætninger.*

1. kandehjeld (kort 3).

Spørgelisterne indeholdt kun et belæg for *(kande)hjeld;* dette stammede imidlertid fra Læsø (nærmere betegnet fra Hals sogn), hvor den jyske ordbog på daværende tidspunkt kun havde én meddeler[14]. Herudover er (simplex)ordet *hjeld* i 1957 optegnet af Arne Espegård, der transskriberer det [*hji'əlt*] – hvilket er den bestemte form – og forklarer betydningen således: »En fjæl langs med bjælken over kakkelovnen. Her sættes fløden i en lerpotte«.

Espegårds hjemmelsmand er identisk med ordbogens meddeler; men ikke desto mindre divergerer de to oplysninger jo på ret væsentlige punkter. Materialet fristede således ikke til nogen konklusion vedrørende benævnelsens udbredelse i øens dialekt; det opfordrede imidlertid til et nøjere studium, – ikke mindst i betragtning af, at de nævnte betydninger ikke er registreret i nogen dansk ordbog. Dette skyldes vel blandt andet, at Læsø-målet endnu ikke har været gjort til genstand for en systematisk undersøgelse.

Da et større materiale var blevet bragt til veje[15], kunne følgende betydninger fikseres:

14. Hans Pedersen, født 1895 i Hals sogn.
15. Suppleringsmaterialet blev skaffet til veje gennem en opfordring i *Læsø-Posten* den 30. marts 1962. Det er efter brugen blevet tilstillet *Institut for jysk sprog- og kulturforskning*.

a. *hjeld* (som simplexord): *hylde langs bjælke.*
   1. hylde til henstilling af fløde etc., cf. Espegårds optegnelse.
   2. hylde til anbringelse af karter etc.[16]

b. *kandehjeld: tallerkenrække.*

ad a) I sin disputats *Hjäll och tarre* har den svenske filolog Manne Eriksson udførligt gjort rede for betydningerne af *hjäll* i de svenske dialekter; det fremgår af hans materialesamling[17], at betydningen *hylde* stort set kun kendes i Bohuslän – altså i den del af Sverige, som så at sige vender mod Læsø.

Eriksson anfører efter J. E. Rietz' *Ordbok öfver svenska allmogespråket* benævnelserne *fat-hjäll* (»hylla där kärl uppsättas«) og *mjölk-hjäll* (»där mjölkkärlen sättas«). Det turde være klart, at talen her er om en hylde af samme art som den, Espegårds optegnelse vedrører. Ordet *mælkehjeld* findes da også i mit »suppleringsmateriale«. Der skulle således være basis for at postulere en sammenhæng mellem dialekterne i Bohuslän og på Læsø; en generelinventering af øens ordforråd vil måske kunne give antagelsen den støtte, som den i øjeblikket må undvære. – Betydningen *hylde* kendes dog også fra Norge, hvorfra en del ord i Læsø-målet må være hentede. Den er blandt andet registreret hos Aasen, under opslagsordet *hjell* [3]: «En hylde, et opslået bret på en væg»[18].

ad b) kandehjeld er – eller rettere: var – dialektens almindelige ord for den særligt indrettede hyldekonstruktion, som blev taget i brug som opbevaringssted for tallerkener etc. på et tidspunkt, da simplexordet havde udstrakt anvendelse i betydningen *hylde*. Sammensætningsleddet *kande-*[19] har således fra begyndelsen været et nødvendigt element i benævnelsen, hvis man ville sikre sig imod misforståelser.

Et *kandehjeld* fandtes omkring 1900 i så godt som alle hjem på Læsø[20]; endnu i dag anvendes det enkelte steder, omend den gængse benævnelse nu er *tallerkenrække*. – Som regel var det anbragt i køkkenet, sjældnere i spisekammeret. Størrelsen kunne variere noget efter hjemmenes behov, men det synes dog, som om de fleste har målt ca. 1 meter i bredden og noget tilsvarende i højden. – Rammen om konstruktionen var de lodrette sidestykker i forbindelse med en hylde forneden; iøvrigt bestod den af tre à fire sæt »ribber«, som var indfalsede i sidestykkerne: *baglisterne*

16. Hans Pedersen oplyser i et brev: »I Læsø-husene havde man tit en bred hylde på siden af bjælken i stuen, hvor man anbragte karterne, stoppekurve, bøger og andet«.
17. M. Eriksson: *Hjäll och tarre* (Akad. avh., Uppsala 1943), spec. kap. VI, hvor de mange betydninger af *hjäll*, samt de stedfundne betydningsudviklinger, er systematiserede; her vil man blandt andet kunne finde hele det i ordbøger og arkiver tilgængelige belægmateriale udskrevet. – Endvidere henvises til kort VII (bag i afhandlingen).
18. T. Knudsen og A. Sommerfelt anfører i *Norsk riksmålsordbok*, at betydningen er dialektal, »om landsens forhold«. M. Eriksson antyder imidlertid, at den også kendes i rigsmålet (*Hjäll och tarre*, s. 241).
19. Udtalen af *kande-* er [*kɑ·i*].
20. Jeg henholder mig her til en række meddeleres stort set samstemmende oplysninger om tallerkenrækkens placering, anvendelse og udformning. Når beskrivelsen er anbragt netop hér, hænger det sammen med, at det tilvejebragte suppleringsmateriale er af en anden karakter end det til den jydske ordbog meddelte. Spørgelisterne oplyser kun noget om, hvilke *benævnelser* dialekterne kender.

KORT 3.

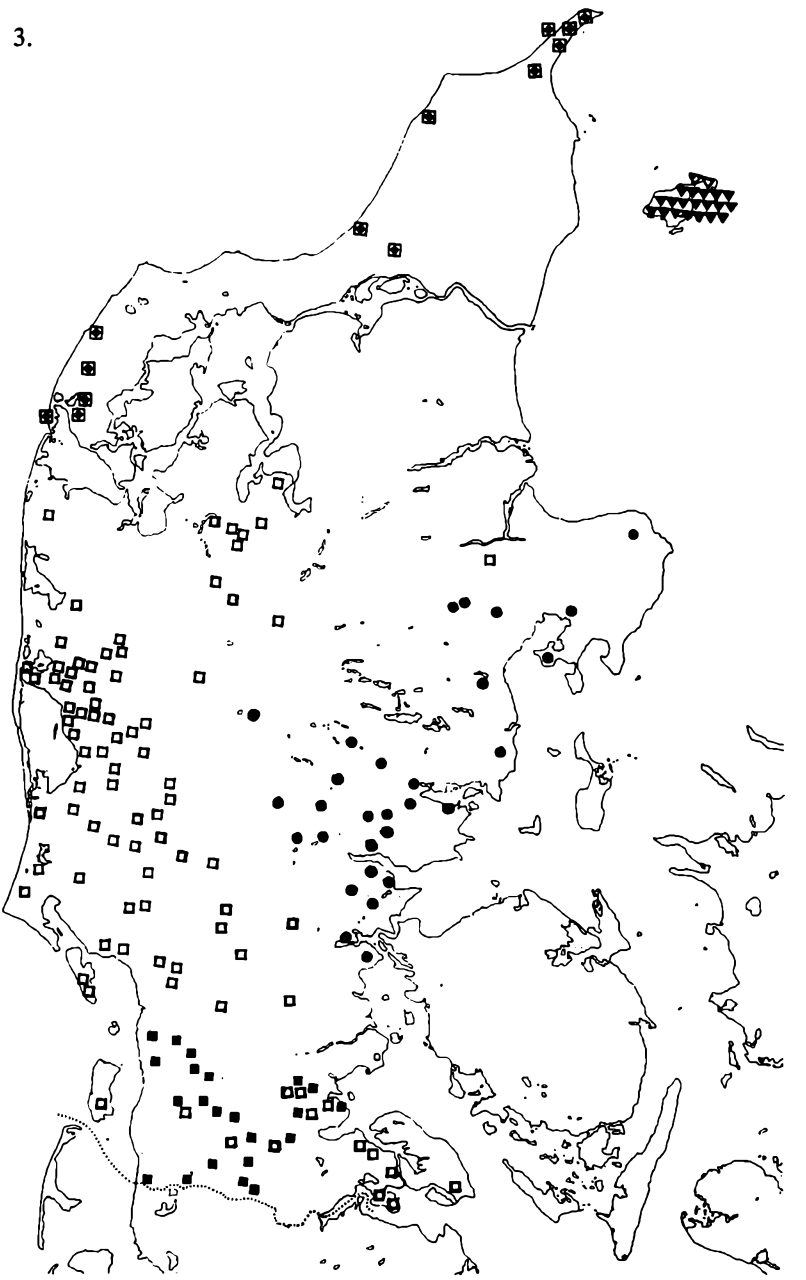

De forskellige betydninger af *hjeld/hjald.*

□ *høstænge* (efter kort udarbejdet af Rita Sparle). ■ *høstænge* (særformen *hild;* efter kort udarbejdet af Rita Sparle). ● *hønsepind* (efter kort udarbejdet af Niels Åge Nielsen). ⊞ *stillads til tørring af fisk* (materialet fra *Jysk Ordbogs* kartoteker, Feilberg m.v.). ▽ *hylde langs bjælken* (optegnelse af Arne Espegård, samt belæg fra eget materiale). ▼ *kandehjeld = tallerkenrække* (eget materiale).

med en ret bred, men ikke særlig dyb opadvendt rille, hvori man stillede tallerkenerne, og *forlisterne*, som var forskudt opefter, og som tallerkenerne hvilede imod. På hylden kunne kopper, sukkerskåle, mindre kander etc. placeres.[21]

Ekskurs: Andre betydninger af hjeld i de jyske dialekter (kort 3).
Manne Eriksson har – som nævnt – kortlagt de svenske dialekters forskellige betydninger af *hjäll*. Eftersom der findes et ret omfattende materiale til belysning af ordets anvendelsesområder også i de *jyske* dialekter, vil det være naturligt at gå lidt nærmere ind på forholdene.

Betydningerne er – når der ses bort fra de ovenfor omtalte – velkendte. Molbech skelner i *Dansk Dialect-Lexikon* (1841) mellem

a. *hield:* »stillinger« til tørring af fisk.
b. *hiald:* høstænge (samt – for Sydfyns vedkommende – »indretning til nattesæde for hønsene«[22]).

Feilbergs oplysninger stemmer stort set overens med Molbechs, – hvilket måske skyldes, at han har *overtaget* den molbechske gruppering af materialet:

a. *hjeld:* stillads til tørring af fisk.
b. *hjåld:* loft af løse stænger, fx over tærskeloen (samt – med udtalen [*hjaʃ'*] – siddepinde for høns[23]).

ODS har samlet de forskellige betydninger, i hvilke forestillingen om en konstruktion med tværpinde synes at være genkommende, under opslagsordet *hjald*. Det føres tilbage til oldisl *hjallr*, hvis urnordiske grundform må være **helþaz*, der atter udgår fra roden **kel*[24]. Ordet står naturligvis i aflydsforhold til *hylde*.

Kortet viser, at der intetsteds forekommer overlapninger; talen er om fire klart afgrænsede områder med hver sin anvendelse af ordet.

a. høstænge. Betydningen kendes i Sønderjylland og i hele Vestjylland. Udtalen varierer en del; imidlertid dækker Feilbergs opslagsform *hjåld* groft sagt udtalen i store dele af området. – I dele af Sønderjylland forekommer særformen *hild*, som er udgået fra samme rod, men som må føres tilbage til denne via nt *hilde*, *hill*. Formen har – ret sent – ekspanderet mod nord[25]. – Det er værd at bemærke, at *hild-området* i det væsentlige falder sammen med *det egentlige rik-område;* også dette var jo, således som det blev påvist, sekundært.

21. Endvidere fremgår det af suppleringsmaterialet, at listerne kunne have udskæring, samt at tallerkenrækken så godt som altid var malet – »i reglen grønmalet«, skriver én. Tallerkenerne var ofte hjemført af søfolkene, vistnok især fra England; meddelerne skriver fx om »grønlige ell. grålige tallerkener, hvor der var afbildet landskaber, slotte og spadserende mennesker«, om »mange smukke gamle mønstre« og om »store blå [tallerkener] med kinesiske templer og pagoder«.
22. Molbechs afgrænsning af denne betydnings domæne til Sydfyn er, som det vil fremgå, uholdbar.
23. Feilberg anvender hér benævnelsen *hønserik* for at klargøre betydningen. Cf. ekskursen under kap. II, 3.
24. Hj. Falk og A. Torp: *Norwegisch-Dänisches etymologisches Wörterbuch* (2. Aufl., 1960); under *hjell*.
25. En undersøgelse over de jyske dialekters benævnelser for et høstænge er foretaget af stud. mag. Rita Sparle og fremlagt ex cathedra i forårssemestret 1962.

b. hønsepind. Betydningen kendes i Østjylland fra Koldingegnen i syd til Djursland i nord; endvidere træffer man den – som nævnt hos Molbech – på Fyn. Ordbøgerne har ikke registreret belæg fra Sjælland, men ifølge Eriksson har *hjäll* enkelte steder i Sydsverige – dog *ikke* i Skåne og Halland – netop denne betydning[26]. Materialet tillader således ikke nogen konklusion om, hvorvidt det østjyske område indgår i en større karakteristisk sammenhæng, – selvom det indeholder fingerpeg i den retning.

c. stillads til tørring af fisk. Ifølge Fritzner forekommer *hjallr* med denne betydning i flere oldislandske kilder[27]. Der er, som påvist af Eriksson, tale om en betydning med klart *vestnordisk* udbredelse. På Færøerne træffer man *hjallur*[28], og på norsk grund er ordet almindelig anvendt i hvert fald på kyststrækningen mellem Bergen og Lofoten[29], men derimod ikke langs den syd- og sydvestnorske kyst (denne konstatering kan dog meget vel være forkert, idet materialet er så lidet omfattende, at det ret beset ikke tillader nogen konklusion; det vil ikke være urimeligt at *formode*, at betydningen også kendes på denne strækning).[30]

Hjeldene var for blot 50–60 år siden et karakteristisk træk i de nordjyske fiskepladsers fysiognomi. J. Tønnesen skriver i *Det svundne Skagen fortæller*, at hjeldene nu næsten helt er forsvundet – »men for et halvt hundrede Aar siden var de almindelige ved saa godt som alle Fiskerhjem og har været kendt i flere hundrede Aar. De findes paa Reesens Atlas fra c. 1675...«[31].

En hjeld bestod i sin primitiveste udformning af en pælerække med udspændte tove. Fiskene blev bundet sammen to og to og hængt til tørre over disse. – I stedet for tove kunne anvendes lægter, og i øvrigt må man formode, at der også fandtes større og mere komplicerede typer (de hjelde, som Lofoten-fiskerne anvender, minder nærmest om tagkonstruktioner til store bygninger).

2. kandebord (kort 2).

Også denne benævnelse er lokaliseret til et relativt lille område, nemlig til Bjerge herred plus Samsø[32]. Feilbergs ordforklaring lyder: »En hylde el. opsats på væggen [...], hvor tallerkener sættes op«; og han tilføjer: »Nu [altså omkring 1900] af brug«. Det oplyses ikke, hvor ordet er optegnet, – og transskriptionen [*kaŋ·bor*] har ikke kunnet verificeres gennem denne undersøgelse; den viser nemlig, at udtalen i forekomstområdet nærmest har været [*-bə*][33].

26. M. Eriksson: *Hjäll och tarre*, kort VII.
27. J. Fritzner anfører yderligere to betydninger: 1) forhøjning, stillads; 2) kultsted *(seiðhjallr)*.
28. M. A. Jacobsen og Chr. Matras: *Føroysk-Donsk Orðabók* (Tórshavn 1927–28).
29. Cf. fx M. Eriksson: *Hjäll och tarre*, s. 240.
30. Hvor *hjell* anvendes i *denne* betydning, opfattes det af T. Knudsen og A. Sommerfelt som et rigsmålsord; cf. note 18.
31. J. Tønnesen: *Det svundne Skagen fortæller* (Skagen 1945), s. 202.
32. Kortet har ét belæg fra egnen syd for Vejle fjord. Meddeleren har imidlertid en vis tilknytning til Bjerge herred.
33. En meddeler »oversætter« benævnelsen forkert (nemlig til *kandebærer*) netop på grund af den stærkt afsvækkede udtale. Én anfører udtalen [*-bo*].

-bord indgår i kompositionen med sin oprindelige betydning (*bræt;* cf. *stigbord, styr-* og *bagbord*). Det bør i denne forbindelse bemærkes, at både Feilbergs beskrivelse af tingen og selve den i ordet indeholdte grundforestilling peger mod en udformning, der næppe afviger stort fra udformningen af, hvad Læsø-dialekten betegnede med simplexordet *hjeld*. Det vil derfor være rimeligt at antage, at *kandebord* oprindelig har betegnet en tallerkenhylde af en mere primitiv art end den ovenfor – under *kandehjeld* – beskrevne.

IV. *Førsteleddene, en oversigt* (kort 4).

De i kap. II omtalte benævnelser kunne alle *uden nøjere bestemmelse* udtrykke det samme indhold som rigssprogets ord *tallerkenrække*. Ikke desto mindre præciseres indholdet ofte gennem tilføjelse af sammensætningsled, således at benævnelserne bliver komposita.

De vigtigste sammensætningsled skal i det følgende grupperes og kommenteres. Etymologiske problemer har i denne forbindelse ingen større interesse, hvorfor de lades ude af betragtningen.

1a. tallerken-.

Belæggene fordeler sig nogenlunde jævnt over hele Jylland, hvorfor de ikke er markerede på kortet; dog anvendes ordet *ikke* som første sammensætningsled i den østlige del af Sønderjylland[34].

1b. teller-.

Dette fra tysk adopterede ord (hvortil *tallerken* jo er en diminutivdannelse) træffes i et smalt bælte langs grænsen, samt på Als. Materialet er dog så beskedent, at det ikke muliggør nogen præcis afgrænsning af forekomstområdet.

1c. lærken-.

Denne dialektale udtaleform kendes i Sønderjylland op til linien Hejlsminde-Ribe; frekvensen er størst mod vest. Ordet optræder ifølge *ODS* i Knud Lyne Rahbeks tidsskrift *Minerva* (I,139 [1795]). *Videnskabernes Selskabs Ordbog* karakteriserer det – symptomatisk nok – som henhørende til de »fordrejelser af skriftsproget«, som ordbogen vil undlade at tage hensyn til[35].

2. tin-.

Førsteleddet *tin-* stammer naturligvis fra en tid, da tallerkenen endnu ikke var af porcelæn. Man træffer det derfor især i områder, som i sproglig henseende forholder sig konservativt (cf. indledningen s. 1).

34. Der findes kun et par belæg for *tallerken-* fra dette område; de kan derfor lades ude af betragtningen – som udtryk for den påvirkning fra rigsmålet, der jo *må* manifestere sig i et så relativt stort materiale.
35. *Videnskabernes Selskabs Ordbog*, bd. III, s. XII.

KORT 4.

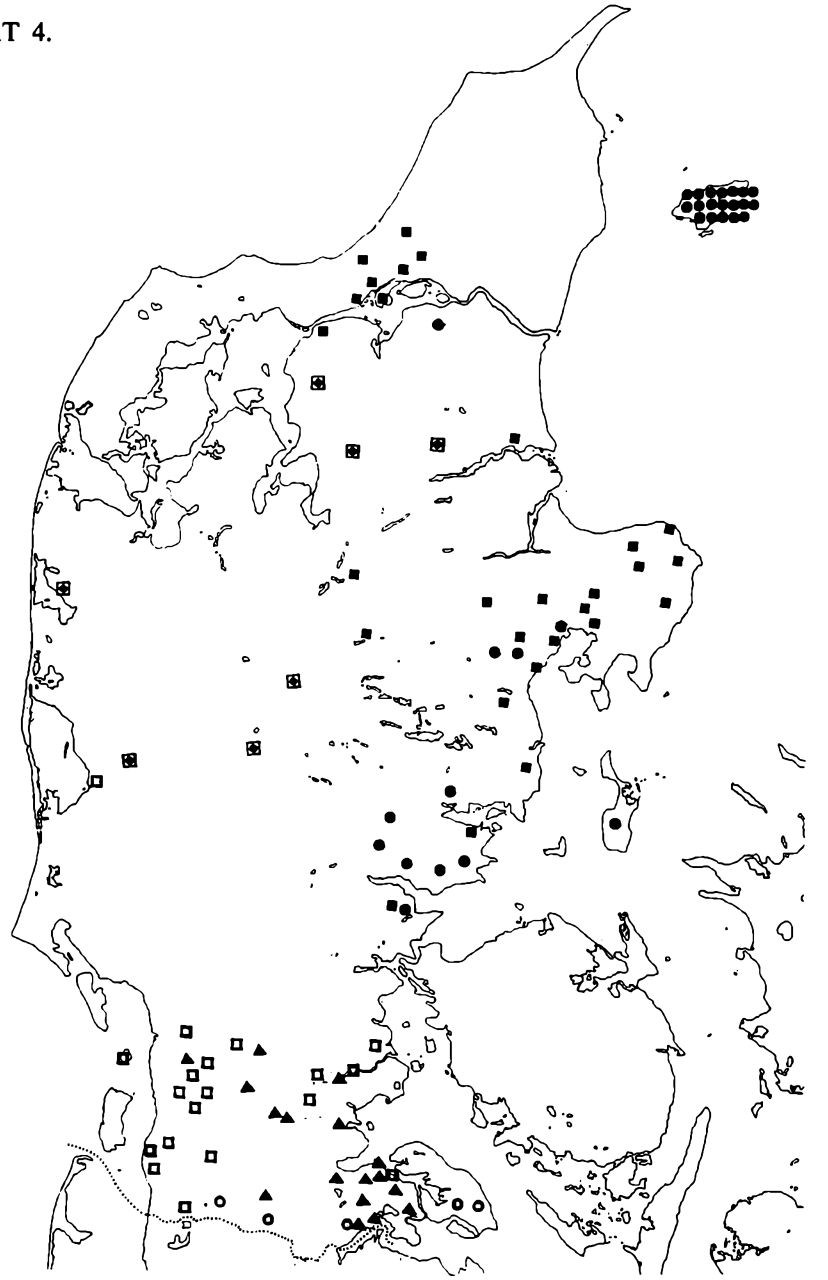

○ *teller-*. □ *lærken-*. ▲ *fad-*. ■ *tin-*. ● *kande-*. ⊠ *ske-*.

Feilberg har noteret det i Darum og gjort en tilføjelse om, at det er gammeldags. Undersøgelsen viser, at belæggene koncentrerer sig på Århusegnen og på Djursland, samt i Hanherrederne (der iøvrigt ikke skulle være decideret »konservative«). Hertil kommer enkelte belæg andetsteds.

3. kande-.

Leddet integrerer, som det vil være fremgået, i de »faste« sammensætninger. Endvidere knyttes det i en række tilfælde sammen med *-række* og *-hylde*.

Feilberg anfører følgende beskrivelse af kanderækken: »Et sæt hylder i køkkenet med lister, hvortil den øverste kant af tallerkener kan støtte sig.« Det turde altså være klart, at *kande* i denne sammenhæng – som i almindelighed, hvor ordet forekommer i undersøgelsens materiale – ikke betegner det samme indhold som rigsmålsordet *kande*, men derimod netop det samme som ordet *tallerken*.

4. fad-.

Dette sammensætningsled kendes kun fra Sønderjylland, hvor især Sundeved har mange belæg; det er da også herfra, at Feilberg har ordet. Iøvrigt kan det i denne forbindelse bemærkes, at han skelner mellem *fadri* og *fadrække;* det førstnævnte ord, der transskriberes [*fa·ri*], udlægges på en måde, som tenderer imod det uforståelige: »Opsats til at sætte fade og tallerkener på, *når der er flere hylder*«[36]; det andet betegner, efter ordforklaringen at dømme, en hylde til henstilling af *fade*.

Materialet indeholder ikke belæg for *fadræk(ke)*, men derimod en del for *fadrik;* og der kan nok næppe herske nogen tvivl om, at *fadrik* og *fadri* betegner én og samme ting.

5. ske-.

Materialet indeholder 7 belæg for *ske-*. Besynderligt nok er det andet sammensætningsled i 4 af tilfældene netop det *-rik*, som jeg ovenfor (s. 5) renoncerede på at tage stilling til[37]; i de 3 resterende tilfælde er sammensætningsleddet *-ræk*.

Det er tillige besynderligt, at spredningen er så stor (hvilket jo desuden gør det til et temmelig hasarderet foretagende at forsøge nogen konklusion på basis af den geografiske placering af belæggene).

Umiddelbart skulle man ikke formode, at en skerik fandt anvendelse til opbevaring af tallerkener, men materialet synes i hvert fald at vise, at dette virkelig har været tilfældet. Undersøgelsen kan altså på dette punkt ikke nå længere end til en konstatering af, at benævnelsen *har* været brugt om tallerkenrækken.

Aage Jørgensen.

36. Kursiveringen er min. – Bemærk iøvrigt, at Feilberg skriver *på* og ikke *i*.
37. *skerik* findes hos Feilberg (under *rik*). Benævnelsen kommenteres ikke.

VEJLEDALEN SOM ETNOLOGISK SKEL

Af *Aug. F. Schmidt.*

De østjydske Fjorde fortsættes ind i Landet med dybe Ådale, fremkommet under Isdækket for 12–15000 År siden, da Isen sidste Gang lå med sin tykke Kappe over Danmark. Disse Dale, Tunneldale, er som bekendt af stor landskabelig Skønhed, ikke mindst hvor de indsnævres og minder om V-formede Kløfter.

Åerne i Dalenes Bund har førhen virket ganske anderledes skillende end i vor Tid. Derfor er det muligt ved de nævnte Ådale af påvise gamle Kulturskel. Dette gælder bl.a. ikke mindst for *Vejledalens* Vedkommende. Her træffer man et gammelt *Dialektskel*[1], og også på anden Måde er det muligt at påvise et gammelt etnisk Skel her. Således findes her Sydgrænsen for de især førhen så kendte *Pinse-* og *Valborgblus*. Syd og Vest for Vejledalen brænder man Sct. Hans Blus 23. Juni. Nord herfor Valborg Blus 30. April. Der kendes Oplysninger om Valborgblus fra Hornstrup, Jelling, Gadbjerg, Lindeballe, Hover, Sønder Omme, Hoven, Tyregod, Give, Brande og Nørre Snede. Fra Bække og Vorbasse har man enkelte Optegnelser om Blusbrænden Aftenen før Majdag. Men ellers er der Syd for Vejle Ådal ingen gamle Optegnelser om dette Blus. *Pinseblus* kendes sydligst fra Hoven, Ringive, Sønder Omme, Nørre Snede, Rind og Ikast. Denne Pinseskik har sin største Udbredelse Nord på i Hedeegnene Vest for Karup Å og op i Salling[2].

Et litterært Minde fra Pinseblussenes sydligste Hjørne findes i *Grundtvigs* Salme: »Herrens Røst, som aldrig brister«, hvor 3. Vers lyder:

»Var kun altid Sjælens Øje
stadig til Vor Herre vendt,
da paa Evighedens Høje
Pinseblus for mig var tændt.«

Grundtvig har kendt Pinseblussene fra *Tyregod*, hvor han opholdt sig i Præstegården i 1790erne. Tyregod Sogn er kun ved et Sogn skilt fra Rind og Ikast, hvorfra

1. Dialektskel i Vejledalen se Valdemar Bennike og Marius Kristensen: Kort over de danske Folkemål (1898–1912), Kort Nr. 3, 12, 22, 45, 87, 88, 89 og Særkort til § 28, 94, 108 og til § 94, 103. Jfr. Johs. Brøndum-Nielsen: Dialekter og Dialektforskning (1927), 106f. Niels Åge Nielsen: De jyske Dialekter (1959), 129ff.
2. Evald Tang Kristensen: Danske Sagn VII (1901), S. 112–115. Danske Sagn Ny Række VI (1936), 221–222.
3. August F. Schmidt: Blusgrænser i Danmark (Danske Studier 1929, 162–170). Med Bluskort.

Evald Tang Kristensen har Optegnelser om Pinseblus. Grundtvig, der ikke fra sin sydsjællandske Hjemstavn har kendt Pinseblus, har lagt Mærke til denne Blusskik under sit Ophold i Tyregod, og da han mange År senere skrev sin Salme, har han erindret det festlige Pinseblus, og ud fra sine Drengeminder herom har han så formet sit dejlige Vers, der med Nævnelsen af en ældgammel Folkeskik fik et Indhold, der på skønneste Måde var i Samklang med Grundtvigs egen kristne Tro[3].

Det fordums store midtjydske Hedeland var dels en Kulturprovins for sig, dels den Grænse, hvor udbredte østjydske Skikke standsede. Dette gælder ikke mindst for den særegne østjydske *Gadebasse-* og *Gadelamsskik*, der har sin Nordgrænse tværs gennem Himmerland med Rold Skov som Midtpunkt. Sammen med denne Nordgrænse følger en Dialektgrænse. Mod Vest udgjorde Karup Å Skel for Gadelamsskikken, dernæst den store Søegn ved Silkeborg, derfra forbi Skanderborg og ned Vest for Horsens; Syd for denne By har man enkelte Oplysninger om Skikken, hvis Sydgrænse har været Vejledalen. Gadelamsfesten kendes ikke fra Bjerge Herred. Her har Horsens Fjord gjort et uoverstigeligt Skel.

Valborg Blus og Gadelamsgildet hører til samme østjydske Egn: mellem Vejle Fjord og Midthimmerland, hvor betydelige Isolationsbælter fra Øst til Vest har forårsaget mærkbare Grænser for Dialekter og Folkeskikke[4].

Når både Dialektgrænser, Blusgrænser og Festgrænser falder sammen i en Egn, viser dette, at der i det pågældende Landområde i gammel Tid har været et særlig stort Isolationsbælte, og dette har bl.a. været Tilfældet med Vejledalen og dens Forgreninger. Den dybe Dal med Åen og de høje Bakker på Nord- og Sydsiden har sat en Grænse for Kulturmeddelelser i så høj Grad, at der er øvet Indflydelse på Sprog og Skikke. De gamle Skelområder må man i høj Grad regne med, når man undersøger Dialektfænomenernes Udbredelse og Folkemålsskellenes Løb. Ligesom der findes et stort Antal Dialektgrænser i Danmark, således forekommer der også en Mængde Folkemindegrænser. Folkemål og Folkeskikke er i topografisk Henseende underkastet de samme Hindringer og Betingelser for Udbredelse. I vore Dage er disse Forhold naturligvis ændret meget. De moderne Trafik- og Meddelelsesmidler har her en afgørende Indflydelse. Fortids Skikke og Arbejdsmåder, Redskaber, Bygninger m.m. forsvinder, og Dialekterne vil ligeledes med Tiden bukke under. Den almindelige Læsefærdighed, Avisers og Bøgers Udbredelse, Radioen, den mindre Hjemstavnsbundethed, – alt forener sig om at udviske Dialekternes Særpræg. Den gamle Almuekultur er der nu ikke meget af, så for Fremtidens Digtning vil bl.a. Bondebefolkningen ikke være den samme Inspirationskilde og Sundhedsbrønd at øse af, som den var for de tidligere Slægtleds Digtere.

Endelig skal nævnes, at adskillige Rester af gammel Folkekultur har deres Hjemsted i de indre Kattegatsegne, altså de Landområder, der indkredses i Øst af Nordvestsjælland, i Syd af Fyn, i Nord af Djursland, og derfra sydpå til Vejle Fjord. *Samsø*, der ligger ved en Yderkant af vort Havområde og i Sejlleden mellem de store

4. Se nærmere min Bog: Fra Julestue til Valborgblus, Gadebasse og Gadelam (1940), især S. 61–63. Med Kort over Blus- og Dialektgrænser samt Gadelamsfestens Udbredelse.

danske Lande, har modtaget Tilskud fra både Jylland og Sjælland, hvorfor der paa denne Ø kendes en rig og mangeartet Folkeoverlevering.

Vejledalen er den betydningsfulde etnografiske Sydgrænse for visse Områder af den nu forsvundne Folkekultur, kendt i Overleveringen til omkring 1900 og nu rigelig belyst gennem indsamlet Folkemindestof, der dog endnu ikke helt er blevet gennemforsket.

JENS LUND

Af *August F. Schmidt.*

Lægen og Dialektforskeren *Jens Lund* var fra Torup Sogn (Middelsom Herred) sydvestlig for Randers. Han blev født 10. Februar 1869 som Søn af Snedkermester Niels Chr. Lund, der blev over 90 År gammel. Han var Veteran fra 1864 og kunde huske den kloge Kone Maren Haaning i Vindblæs, der også besøgtes af syge Mennesker fra Torupegnen.

Jens Lund blev i rette Tid sat i Viborg Latinskole, hvor den kendte Sprogmand H. H. Lefolii var Rektor og senere blev Lunds lærer i Dansk og de klassiske Sprog. Lefolii blev af Lund omtalt med meget venlige Følelser. Kun een Gang havde Rektoren været meget vred i øverste Klasse. Årsagen hertil var, at nogle af Disciplene gennem et åbentstående Vindue havde stjålet Pærer i Lefolii's Have.

Jens Lund blev Student 1888. Året efter opnåede P. Munch og P. Severinsen samme Eksamen, og i 1890 blev Aage Friis Student fra Viborg Latinskole. Lund var Ven med disse højt begavede Skolekammerater, og han kunde stadig glæde sig over at have gået i Latinskolen med de nævnte senere så bekendte Mænd. De var med til at præge hele Discipelmilieuet, som Johannes V. Jensen (Student fra Viborg 1893) har givet en levende Skildring af i en Kronik i Politiken fra 19. Juli 1950.

Jens Lund valgte at studere Medicin, hvad man kan undres noget over, da hans Evner og Interesser var udpræget sproglige. Grunden hertil var den, at den stedlige Læge i Torupegnen havde opdaget den begavede Dreng og udvirkede, at han kom

til at studere. Jens Lund mente at kunne vise Lægen sin Taknemmelighed ved at studere Medicin. Han kom på Regensen og han deltog i flere Studenterkomedier, da han besad stor Skuespillertalent, hvad ikke mange vidste. Han var en glimrende Holbergoplæser, beherskede jysk til Fuldkommenhed og kunde med rig Mimik gengive Ansigtsudtryk samt benytte sig af Stemmeefterligninger i stort Omfang. Hans Beretninger om Professorers Forelæsningsmåder, Regenskammeraters Adfærd og Foretagsomhed var strålende Fortællekunst, og da jeg engang spurgte ham ud om Viborgbispen J. Swane, gav han sig til at tale med Biskoppens pivver Stemme, en ubetalelig morsom Oplevelse. Da Jens Lund var en smuk Mand, vilde han have gjort sig godt på vor fornemste Scene. Men det gik ganske anderledes. 1895 tog han medicinsk Embedseksamen, hvorefter han det følgende Årstid var Vikar, bl.a. på Fyn. Den 1. Marts 1896 overtog han en Lægepraksis i *Øster Jølby* på Mors. Her virkede han som Læge i 44 År, til 15. November 1940, da han solgte sin Praksis og Villa.

Den 7. September 1897 blev Læge Lund gift med Charlotte Prætorius (16/5 1867–31/1 1932), og de skabte i Forening et meget hyggeligt og gæstfrit Hjem. I Tiden 1/11 1926–30/12 1929 var jeg Familien Lunds nærmeste Nabo. Der indledtes da et Venskab for Livet. Vi kom meget tit sammen og drøftede vore mange fælles Interesser. Ret ofte kom Dr. Lund (som han stedse benævntes) ubuden over og besøgte os, hvad vi satte megen Pris på. Når vi sad i hans Arbejdsstue og talte sammen, kunde vore Koner i Nabostuen more sig over vor Ivrighed i Snakken, der ikke mindst forbavsede Dr. Lunds voksne Børn, som aldrig havde troet, at deres meget stilfærdige og fåmælte Fader kunde være så snaksom. Engang, da Lund fortalte mig Regenshistorier, bl.a. om Mads Jepsen, Hans Brix og Sigfús Blöndal lo de, så Tårerne randt.

Jens Lunds omfattende sproglige Viden (han kunde bl.a. stadig extemporere i Latin og Græsk, hvad jeg oplevede flere ret overraskende Beviser på) førte ham snart ind på Studiet af Morsingmålet, og gennem en Årrække gennemgik han systematisk Ord og Benævnelser på Redskaber (bl.a. Vogne) i den stedlige Dialekt, idet han udspurgte gamle Morsingboer. Denne Form for Underholdning passede ham bedre end at sidde og passiare om Dagens hjemlige Emner. Da Lund i Politik var radikal, var denne Indstilling jo heller ikke så gunstig i en udpræget Venstreegn.

I 1912 havde han Manuskriptet færdigt til sin Bog: »Morsingmaalets Lyd- og Formlære«, som han sendte til Otto Jespersen, der udtrykte sig stærkt anerkendende om Arbejdet, men rådede Lund til at sætte sig i Forbindelse med Marius Kristensen. Dette skete også, men der blev ikke gjort videre ved Sagen, og da Dr. Lund i 1927 viste mig sit Manuskript, havde han opgivet at få det frem. Han havde engang fået 200 Kr. fra Udvalg for Folkemål, og så var det hans Hensigt til sin Tid at overgive Manuskriptet til nævnte Udvalg. Jeg talte ofte med Lund om at få Arbejdet trykt, men han troede ikke, det var muligt at få rejst de nødvendige Penge hertil. Da jeg så i 1930 fortalte Professor *Peter Skautrup* om Sagen, kom der snart Gang i Foretagendet. Ved et Møde i Sommeren 1931 hos Skautrup, hvori også deltog A. C. Skyum og Professor Kort K. Kortsen, blev det endelige Arbejde fordelt. Jens Lunds Arbejde var færdigt, og i Årene 1932–38 udkom så hans »Morsingmaalets Lyd- og Formlære«

(262 Sider) på Universitetsforlaget i Århus. Carlsbergfondet ydede Støtte til Værkets Udgivelse.

Dr. Lunds Dialektmonografi er et lærd Værk, der ventelig ikke har fået mange Læsere på Mors, men det vil bevare hans Navn på den store Limfjordsø ud i Fremtiden. Der er ingen Grund til her at komme nærmere ind på denne Lyd- og Formlæres forskellige Kapitler, hvori der gives Oplysninger om Selvlyde, Medlyde, Stavelsesstyrke, Stød, Målskel og Formlære (herunder Navneord, Tillægsord, Kendeord, Udsagnsord, Talord, Biord, Bindeord, Forholdsord, Udråbsord). Værket er forsynet med et udførligt Ordregister, og da det er inddelt i en Række Paragraffer, vil man forstå, at det er nemt at gå til for andre Dialektforskere, når de får Brug for Oplysninger om Morsingmålet.

Som et nyttigt Supplement til Lyd- og Formlæren tjener to populært affattede Redegørelser om Sproget på Mors, som Lund skrev til mine Bøger: »Morsingboer i gamle Dage« II og IV (1933, 1938). Disse Bidrag er den bedst mulige Introduktion til Lyd- og Formlæren.

Foruden de anførte Arbejder har Dr. Lund skrevet 6 Afhandlinger i Historisk Årbog for Mors 1919–23. Af disse kan særlig fremhæves Undersøgelsen: »Sprogforandring og Morsingbomål« (Årbogen 1919), hvori der findes en Række Oplysninger om Redskabsnavne, Mad og Drikke m.v., alt senere udnyttet i »Morsingboer i gamle Dage«, hvori også Lunds Afskrifter af Provst Caspar Schades Optegnelser vedrørende Ordsprog, Talemåder m.v. er fremkommet. I Morsø-Årbogen 1919 skrev han endvidere om Lydbetegnelse og Øster Jølby Sogns gamle Marknavne. Om Morsøs Landsbynavne og deres Betydning fik han i samme Årbog 1921 offentliggjort en efter Tiden fortrinlig Afhandling, medens han i Årbogen 1920 skrev om Dueholm og dets Diplomatarium og i 1923 om vort Sprogs Historie.

I Danske Studier 1912 gav han Forklaringen på en gammel Vejrremse (udnyttet i min Bog: »Mærkedage og Vejrregler«, 1963, 155–57), og i samme Tidsskrift 1927 har han meddelt Oplysninger om Oldtidshavnen ved Ferring. Endelig kan det nævnes, at han i Morsø Folkeblad 12/1 1945 gav en Tolkning af Stednavnet Mysunde (»det snævre Sund«).

Ved Siden af Lægevidenskaben var Lund stadig optaget af sproglige og historiske Emner.

Det var i en belejlig Stund, han i 1896 kom til Mors. Der levede da gamle Mennesker, som kunde huske de fordums Landsbytider, og de talte Morsødialekten rent og purt. Lund udnyttede Tiden på bedste Måde ved at udspørge aldrende Folk om deres Sprog og om den gamle Folketro, som han også var meget fortrolig med, men ikke fik Tid at nedskrive noget om. Engang blev han kaldt ud til en Dreng, som pludselig var blevet lammet. Forældrene var klar over, at Drengen var forgjort, men de vilde dog høre, hvad den unge Læge kunde sige om denne Sag. Da Dr. Lund sagde, at Drengen led af Børnelammelse, sagde Faderen: »Di ka kald æ Drengs Sygen, hva Di wel, a trower no, te han æ forgjow, fur a ska sej Dem, vi hår osse skidt Folk i den her By!« Det var ikke nemt at være Læge dengang.

Som man vil erfare af Lyd- og Formlæren, var Dr. Lund helbefaren som Sprogmand. Han havde et fortrinligt Sprognemme og var meget belæst i den sprogvidenskabelige Litteratur og i gamle Tekster. Hans Viden i Lydlære og Sproghistorie var omfattende og sikker, hans store Ordhukommelse var ham til megen Nytte, ligesom også hans skarpe Øre for Sproglyd var af særlig Betydning, når han optegnede Folkemålsord. Han læste idelig Bøger på de tre Hovedsprog, og da han havde Anlæg for Undervisning, forberedte han Brødrene Otto og Jens Himmelstrup samt Frode Jakobsen til Optagelse på Latinskolen, idet han underviste dem i Tysk, Engelsk, Fransk og Latin.

Efter sin Afgang som Læge 1940 henlevede Jens Lund sine sidste År i et Hus, han havde købt nær sit gamle Hjem. Han døde 23. Juli 1953 og blev begravet på Galtrup Kirkegård.

Det var en Berigelse for mig 1926–30 fjernt fra Videnskabens Centrer at træffe Læge Jens Lund, og det er med Tak, jeg mindes denne stilfærdige, fine og højt begavede Mand, der vidste så meget om mange Ting.

August F. Schmidt.

JYSK SYNTAKS II

Af *Hans Veirup.*

1. *Modalverbers infinitiv.*

Modalverberne har en besværlig og indviklet tilblivelseshistorie der først i nyeste tid har tilladt deres formsystem at danne et klart paradigme. Dialekter og såkaldt lavere talesprog har dog endnu som rest af det labile system en ejendommelig sideform til den fra rigsmålet kendte infinitiv, en form der er identisk med præsensformen. Med en enkelt undtagelse (Otto Jespersen) er disse to infinitivsformer blevet fremstillet som varianter uden nogen forskel i brugsområdet. I rigsmålsgrammatikkerne findes formen omtalt fx hos Mikkelsen (Dansk Sproglære. 231): »I simpel Tale – forekommer nogle Navnemaader, der ere opstaaede ved Ligedannelse med fremsættende Maade, f.Eks. *Han har saa meget a ska ha sagt. Jeg er saa glad ved a ka tale med ham.*« Jf. Diderichsen: Elementær dansk Grammatik[3]. 65: »I ældre Dansk (og folkeligt Sprog) bruges Præsensformen af Modalverberne ofte som Infinitiv«. Se endvidere ODS under de enkelte verber.

Kun i få af de jyske monografier finder man redegørelse for præsensformernes anvendelse, og ingen steder gives den fulde forklaring. Se fx Ella Jensen: Houlbjergmålets Bøjningslære. 93 (note 90): »Optræder Verberne kunne, skulle, ville eller måtte, som alle mangler Infinitiv, i denne Stilling [ɔ: som infinitiv], bruges Præsensformerne: *de ˈpłejə haŋ å ˈka (ˈska, ˈvel, ˈmå)* det plejer han at kan (skal, vil, må).« Ved verbet turde anfører Ella Jensen derimod (s. 59) som inf. *tæ*, der formelt er identisk med præsensformen. Verbet burde er som ventet defekt (kun optegnet i præterium).

På lignende måde i Lindegård Hjorth: Nordsamsisk bøjningslære, hvor infinitiv angives som manglende ved skulle, ville (s. 63), turde (s. 61) og måtte (»i reglen uden infinitiv« s. 67), jf. noten til dette sidste verbum s. 95: »Formuleringen er angribelig. Her – og ved de andre verber, hvor samme formulering er valgt – er forholdet det, at præsensformen i daglig tale anvendes som infinitiv, når der er brug for en sådan. Nu kendes dog fra skolegrammatikken rigsmålsinfinitiver som f. eks. *måt* måtte.« Jf. også den følgende note: »Som eksempel på det i foregående note omtalte forhold kan fra Nordby Bylov anføres: Og hvo som ingen nu har, er tildemt (ɔ: = dømt) at skal have (Danske Vider og Vedtægter I. 159)«. Derimod anføres mærkelig nok infinitiv ved kunne som *ku* eller *kuŋ* (s. 62). Ifølge disse to fremstillinger skulle altså præsens formen være den genuine form for infinitiv.

En kort gennemgang af de øvrige større jyske monografier vil vise sig interessant. J. M. Jensen: Et vendelbomåls lyd- og formlære anfører inf. som manglende ved kunne, skulle, ville, måtte (s. 218), burde (s. 215), medens turde som i Houlbjerg

opgives med inf. *tor* (s. 215). – H. Sandvad: Stauningmålet har inf. *ku* og *ka*, *sgu* og *sga*, inf. mangler ved måtte, ville, turde (s. 69); burde er ikke optegnet. – Jens Lund: Morsingmålets lyd- og formlære: inf. mangler ved kunne (s. 216) og turde (s. 212), men anføres ved skulle og ville som henholdsvis *sgʊl̥·* og *vi̥l̥·*; maatte og burde mangler. – Marius Kristensen: Udsagnsordenes bøjning i egnen nord for Århus: inf. mangler ved kunne, skulle, ville, måtte (s. 41) og ved burde, der kun er optegnet i præt. (s. 40), og turde (s. 40). – P. Andersen: Et Hadsherredsmåls Formlære (Danske Folkemaal. XVII. 90): inf. mangler ved kunne, skulle, ville, måtte, turde; burde mangler helt. – Hans Jørgensen: Alsisk formlære: der angives følgende inf. *kuŋ*, *sgul̥*, *vil̥* (svarende til rigmålets præteritumsformer, og *ˈmɔ*, *ˈtva* (svarende til præsensformer) (s. 38). Burde findes ikke. – Lyngby: Udsagnsordenes bøjning anfører inf. som manglende ved kunne, skulle, ville, måtte og turde (s. 68) fra Hellum herred, men fra Nørre Salling som inf. *kaŋ* og *kuŋ·*, *skul̥·*, *vil̥·*, og ingen inf. ved måtte og turde. (s. 69). Det samme forvirrende billede viser Feilbergs ordbog. Dog synes princippet at være ikke at angive inf. (se de enkelte artikler).

Som det vil ses er ikke to af de her meddelte fremstillinger identiske. En flygtig gennemlæsning vil derfor uundgåeligt bibringe læseren det indtryk at de her beskrevne dialekter alle har hver sit system af modalverber. I virkeligheden dækker samtlige monografier over nøjagtig den samme sprogtilstand. Flere af de citerede fremstillinger kan bruges som skoleeksempler på den ikke-immanente sprogbeskrivelses uheldige konsekvenser. Det gælder navnlig de monografier der råt har overført (»oversat«) rigsmålsparadigmerne og henvist de genstridige, fra rigsmålet afvigende præsensformer til fodnoter og anmærkninger. Alle fremstillinger har dog forsømt den elementære metoderegel: at undersøge om der til dobbeltformerne svarer en brugsforskel, eller om disse former frit kan ombyttes.

Den syntaktiske forskel (brugsforskellen) er helt klar og består i en ejendommelig form for »kongruens« med finittet. Der kan formuleres følgende regel (idet vi for nemheds skyld i det følgende vil benævne de to former der fungerer som (vikarierer for) inifinitiv henholdsvis »præsensinfinitiv« og »præterituminfinitiv«): Præsens i finittet styrer præsensinfinitiv, præteritum i finittet styrer præterituminfinitiv. Altså: *det ska du ka gøre*, men *det sku du ku gøre*[1]. Dette forhold har som nævnt allerede været behandlet af Otto Jespersen (Dania III. 159) hvor eksemplerne ses i sammenhæng med de øvrige i afhandlingen omtalte tilfælde hvor sammenblandingen af finit og infinit skyldes sammenfaldet *at/og* (typen *a kòm teˈ å fæk fat i ham* Søvind. Feilberg. III. 735. b. 9.). Men netop ved kombinationer af modalverber er det jo muligt at have infinitiv uden *at*, så denne forklaring dækker næppe fuldt ud brugen ved modalverberne.

Hvis fordelingsregelen skal have generel gyldighed for samtlige jyske dialekter, må den mulighed tilgodeses at "rigsmålsinfinitiven" også kan træffes efter præsensfor-

1. Jf. tendenser til et lignende modsætningsforhold i oldislandsk hvor *munu* og *skulu* i prosatekster fortrinsvis bruges efter præsens af hovedverbet, mens en præterituminfinitiv *mundu* og *skyldu* kun bruges efter præteritum af hovedverbet. Se Nygaard: Norrøn syntax. 234.

men. Reglen bliver herefter participativ: efter præsens i finittet bruges præsens- *eller* præterituminfinitiv, efter præteritum i finittet altid og *kun* præterituminfinitiv[2]. Det kan altså aldrig hedde: *de sku jeg ka gøre*. En tilsyneladende undtagelse fra dette sidste punkt findes i Lyngbys indledning til 2. udg. af Hagerup: Om det danske Sprog i Angel, hvor det (s. VII) hedder: »Navneformen af *kan* kan hedde *kan:* De mòt nok kan gå an«. Der er ingen tvivl om at der her foreligger en trykfejl. Ikke alene er det den eneste undtagelse jeg har fundet, men Lyngby oversætter selv med det ventede »det *må* nok kunne gå an«. Formen *mòt* kan derfor kun være fejl for *mòst* (se ordbogen sammested) der lige som svensk *måste* og engelsk *must* betegner både præsens og præteritum. Lyngbys tilføjelse »Brugen af kan efter må er constant og hyppig« må derimod korrigeres efter ovennævnte fordelingsregel.

I betragtning af rigsmålsindflydelsen på vore dialekter er det påfaldende at den participative regel kun forholdsvis sjælden kommer til anvendelse. Et par eksempler på brugen af den extensive præterituminfinitiv efter præsens: *Saa maa A.. da ku vint* så må jeg da kunne vente. Laust Skalle: Et faale villele Gild. 11. – *de æ håt nåk å skuḷ· sto' hej·ə* det er hårdt nok at skulle stå her. Søvind. Feilberg. III. 337. b. 24.

Vender vi os nu atter mod monografierne ser vi for det første at alle de anførte citater med præsensinfinitiv er i den smukkeste overensstemmelse med regelen. For det andet vil vi konstatere at når der fx. til verbet *turde* anføres præsensform som infinitivvikar i Houlbjerg, Samsø og Vendsyssel må eksempelssætningen have haft præsensform i finittet. Således synes da også følgende citat at bekræfte at vi i Vendsyssel kan møde en anden form end den af J. M. Jensen opgivne præsensinfinitiv: *dær höt nu·ə te å tu·r jø de* der hørte noget til at turde gøre det. Feilb. III. 895. b. 28.

Til slut et lille udvalg af eksempler: *de mò nåk kaŋ go an*, men *de mòt kuŋ go an* det må/måtte kan/kunne gå an. Mors. Feilb. – *nær vi goer i wor Gærning, saa skal vi ka luk Stilhjæen ei te os* Thise: Livet i S. 121. – *Vi maa ka kom ej æ Wunskyweldønn* ib. 113. – *ja ˈde mɔ vi da ˈkaŋ* Ål. – *de må kaŋ go an* Darum. Feilb. – *han gjö møj' fɔ ɔ ka kom mæj*, men *han gjo·r møj' fɔ ɔ ku kom mæj* han gør/gjorde meget for at kan/kunne komme med. Jelling. – *de· æ' læt ɔ ka gyə*, men *de wa æ' læt ɔ ku gyə* det er/var ikke let at kan/kunne gøre. Jelling. – *haŋ æ stærk nåk te å kan gøj·ər ət åljæn·* han er stærk nok til at kan gøre det alene. Søvind. Feilb. – *de maa kan ske, de vil hun naak kan, de skal kan blyww naak* Feilberg: Fra Heden. Slesvigske Provindsialefterretninger. Ny Række IV (1863). 503. – *A er itt i Stand fòr o ka finnet* Jeg er ikke i stand til at kan finde det. Varming. 165. – *Aald di Ting, te di ska ka* Mads Nielsen: Mæ et Baaen ve si Haaend. 28 – *bò'nt æ we å ka sø·b si'l* barnet er ved at kan søbe selv. Vends. Feilb. III. 731. b. 45. – *no ær hąj we å ka hòl skitə fro· se* nu er han ved at kan holde skidtet fra sig. Vends. Feilb. III. 249. b. 47, men *a war eŋc i stąj' te å ku få è kò'r så stu' som Rakəby war* jeg var ikke i stand til at finde et kar så stor som Rakkerby var.

2. Fordelingsreglen kan spores tilbage til 1600-tallet (for enkelte verbers vedkommende muligvis før). På de ældste trin danner dog *ma (maa)* en undtagelse ved også at kunne optræde efter præteritum. Jeg håber at kunne gøre rede for disse formers hjemlige udviklingshistorie ved en senere lejlighed.

Vends. Feilberg. II. 90. b. 1. – *nær vi løw'er ordelig aa skjek'elig aa betaaler enhver sin, saa mo de ka gjør* Christiansen: Niels,Pier aa Wolle. 8, men *hvis han et' haa'r hans Kjæp, saa vild' han ingen Stejer kund' kom* ib. 168. – *han æ ve'ɔ ska go' no* han er ved at skal gå nu. Jelling, men *han stɔð ɔ wa ve'ɔ sku go'* han stod og var ved at skulle gå. Jelling. – *han æ osse nøj' te'r aa ska haa'n Kaal'* han er også nødt til at skal have en karl, men *Hun aa Mari' haaj æ Høvder aa sku pas* Hun og Marie havde høvderne at skulle passe. Mejrup. – *de· æ' rå'r ɔ ska væ·r hæ'* det er ikke rart at skal være her. Jelling. – *han hå'r/hå·ð æ' nøj ɔ ska/sku ha så'* han har/havde ikke noget at skal /skulle have sagt. Jelling. – *a haar int nan Bjen aa ska ha brækked* Læsøbladet. 3. Aarg. Nr. 2, Febr. 1924. s. 6. – *si så haj eta'srå'ðən it no·ð å sku ha så'e* Tang Kristensen: Jydske Folkeminder IX. 233. – *di ær eŋc bəskeke te å ska wær 'i ən kow'* de er ikke beskikket til at skal være i en ko. Vends. Feilb. 187. a. 53. – *a æ kiw' å' ɔ må sæj ət*, men *a wa kiw' å' ɔ mɔt sæj ət* jeg er/var ked af at må/måtte sige det. Jelling. – *han vil vist ha lisaa møjl fo' sit Smø, som a komme te aa maa ha* Nicolaj Andersen i Sprogforeningens Almanak for 1899. 53. – *han be'stæmər sæ nɔk te'ɔ vel kom·* han bestemmer sig nok til at vil komme men *han be'stæm't sæ te'ɔ viļ kom·* han bestemte sig til at ville komme. Jelling. – *æn ka jo 'ɔ fɔ'fø·ə dæm 'te ɔ vel 'sdæ·l* man kan jo også forføre dem til at vil stjæle. Give. – *haŋ æ fo'læj'ən fɔr ɔ wel 'mæ* han er forlegen for at vil med. Tved, Mols. – *do haa wal et' Løst te aa vil mej, bette Maren* Christiansen: Niels, Pier aa Wolle. 45. – *de è nok ræjjer Kan-Mari-Hjòt, dè her i æ Hôj ò ve ha sè èn Mand.* Hagerup: Om det danske Sprog i Angel[2]. 172. – *i sga 'æ' sen· vel hoļ ən gam'əl 'maŋ' fɔ 'na'ə* I skal ikke siden vil holde en gammel mand for nar. Give. – Mange eksempler på præterituminfinitiv efter reglerne: *bij·ən å ar·m bəgøŋt å viļ it sto mæ m'æ* ben og arme begyndte og vilde ikke stå med mig. Silkeborg. Feilb. III. 645. b. 1. – *a wa we å wiļ ha spæŋc får* jeg var ved at ville have spændt for. Vends. Feilb. III. 651. b. 6. – *De fæk han ju løst te å wiļ ta.* Uggerby. Tang Kristensen: Jyske Folkeminder IX. 210. – *han haj am·ər o' o viļ ha fat i de* han havde lyst til at ville have fat i det. Malt. Feilb. I. 23. b. 3. – *han ska ka tör* han skal kan tør, men *de sku han nɔk ku tu·r* det skulle han nok kunne turde gøre. Hjortlund. – *de må han tör* Randbøl. – Verbet *burde* er vist overalt defektivt og forekommer næppe i infinitiv.

Den her fremlagte fordelingsregel er naturligvis ikke snævert begrænset til jyske dialekter. Også ømålene kender denne brug af præsens. En kort orientering synes at vise at forskellen mellem de to områder først og fremmest er en gradsforskel, således at forholdet mellem præsensinfinitiv og præterituminfinitiv i jysk fortrinsvis er eksklusivt defineret, medens det i ømålene i højere grad er participativt.

2. *Hvi som tidskonjunktion.*

Inden for et mindre, nogenlunde afgrænset område (det sydvestlige Djursland) optræder sporadisk en ejendommelig tidskonjunktion hvi (udtalt [*hwi*]) med betydningen 'medens', 'dengang da'.

Det begrænsede materiale skal her fremlægges omtrent i sin helhed. Fra Torsager sogn, Ø. Lisbjerg herred, har Evald Tang Kristensen følgende eksempler: *Hvi han nu var kommen der, og de havde fået spise og drikke, gik han ud i gården* Danske Sagn. IV. 328. – *Dengang han kommer nu hjem, og hvi han var kommen ud, siger han til kokkepigen* .. ib. 329. – *Hvi han så kommer derned, havde de gjort i deres bukser hveren* ib. 329. – *Hvi den tredje pind så rejser sig, siger han: »Nu er hun midtvejs hertil* Danske Sagn. V. 354. – *Så havde det varet en tid, så rejser den ene pind sig op* ib. 354. – *Hvi a kommer saa hen midt i Haven ..., så kommer Konen efter mig mig* Danske Folkegaader. 254. – *Hvi han saa faar at se, hvor mange a havde, saa siger han* .. ib. 245. – Fra Skarresø sogn, Ø. Lisbjerg herred (Jysk Instituts manuskriptsamling nr. 9.1): *De gik hwi de skulde hjem at røgte. – Hvi a wa po Rønəˈgoər, brugt vi eð Øl-Lægən. – di he tøn Sneləkər fyldt jo eɳenteɳ hwi ði kam en.* – Fra Mols herred (Vistoft sogn?): *Hwi di no had faat Tywren gjemmelgon .. saa tow di fat o wo Hingst* Christoffer Becher (pseud. for Joachim Kattrup): Jens o Jeppes Skaargill. 1896. 8. – *hvi Just kom ind, blev Mikkel jo meget forfikket* ib. 35. – Fra Feldballe sogn, Djurs Sønderherred (Jysk Instituts manuskriptsamling nr. 12.0): *Hwi vi wa vee sætt Katofler ga ed sæ tee ræjjn såen. – Hwi Annes's Piiev blöw hænn.* (Overskrift til fortælling, hwi = da). – **Kongen i Kuurup tu sæ en Snaps, hwi Dronningen kom hjem, da fek han Klaps.* (Konjunktionen efterhørt hos meddeleren 1954). Fra Knebel sogn, Mols herred: *A wa så klomsk, hwi A kom hjem ow Marken, at te A oed ed hiel Fad Mjælkegrøød. – Han wa jo swieren, hwi de hanled.* – Fra Nødager sogn, Djurs Sønderherred: *hwi ði kåˈm* da de kom (optegnet 1954). – Fra Elsted sogn, V. Lisbjerg herred: *han fåˈtålˑ, te hwi han kam te bøj'ən, wa di anə dæ oləˈreˑ. – hwi ˈa kam, gik dæ jæn'* Feilbergs ordbog, Tillægsbindet u. *hvi*, hvor oplysningen vel stammer fra Marius Kristensen. Feilberg har iøvrigt kun disse to eksempler, rimeligvis fordi han ikke har turdet fæste lid til ældre optegnelser hvor et *hvi* på grund af sin enestående anvendelse lettest lod sig bortforklare som fejlskrift eller fejlopfattelse. Først Elstedcitatet har verificeret formen.

Det vil af de her meddelte eksempler tydeligt fremgå at betydningen af konjunktionen *hwi* på det nøjeste svarer til den (fortrinsvis) østjyske brug af præpositionen *ved* som konjunktion. Et par eksempler fra den jyske litteratur: **hun wa ett fri for å røst let, ve di gik ind i Maren Pæjes Goer.* Anton Berntsen: Fjale Andes. 1929. 28. – **Dæ wå stell i æ stoww, ve æ tåel den wår ænd.* J. Kristiansen: Mues Sæjj. 1958. 29. – *Ve a wa noj kreng i Hænneren .. saa hoh a tient flie Pengh in di flest.* Thomaskjær: Fremmet Las aa hans Søn. (u. å.) s. 7. – Se videre Feilberg u. *2. ved.* (jf. Noesgaard: Danske dialekter og skolebørns skriftlige arbejde. 1951. 82), ODS u. *VI. ved* bet. C (specielt 22.2) og Kalkar. IV.764.a 22ff.

Lige så slående den indholdsmæssige lighed er mellem *hwi* og *ved*, lige så påfaldende er homonymien mellem *hwi* som konjunktion og *hwi* som adverbium (= hvorfor). Adverbiet udtales vist overalt i jysk uden stød [*hwi*] (se Feilberg) modsat rm's form [*viˈ*]. Man kunne derfor tænke sig en forklaring der tager sit udgangspunkt i disse to sæt ligheder: den funktionelle og den formelle, et udgangspunkt der dog viser sig ikke at være frugtbart. En analogisk overførsel fra *ve* > *hwi* må afvises af lydlige

grunde, fordi der ikke i de to ord er identisk lydmasse: vokalerne er forskellige og modsætningen mellem *v*/*w* og kombinationen *h* + *w* er så stabil at der ikke er funktionelt grundlag for overførselen af *ve* til *hwi*. Der findes ikke den ringeste berøringsflade i betydning og brug mellem præpositionen (konjunktionen) og adverbiet der kan begrunde også et lydligt sammenfald. På samme måde er betydning og brug af *hvi* som adverbium (= hvorfor) så forskellig fra konjunktionens betydning og brug at formel påvirkning fra adverbiet må være udelukket.

Forklaringen må derfor søges et andet sted. Man kan tænke sig udgangspunktet i det sætningsindledende adverbial *hwitə* < *hwiltə* < **hwilktid* (= hvilken tid), et ord der nu er stærkt på retur i jysk og vist kun er overleveret i betydningen 'hvornår', 'når' (Feilberg u. hvilter) svarende til sønderjydsk *vinə* = hvinær (Feilberg u. hvornår). Man kan nu forestille sig udviklingen som en »subtraktionsdannelse« hvor sidsteleddet er blevet identificeret med ledsætningssignalet *te* (= at) der i næsten alle sætningstyper kan mangle, altså: *hwitə* > *hwi* + *tə* > *hwi*. Denne proces forudsætter imidlertid at førsteleddet *hvilk* har kunnet optræde med stærk afblegning af det spørgende betydningsindhold (som hjemlet i ældre danske kilder og nedertysk). *Hwilktid* skulle herefter kunne betyde 'den tid' (jf. vestjyske konjunktionaldannelser som *de ti*ˀ, *de stå*ˑ*ŋ*, *de støð* o.l.), og overgangen fra betydningen 'når' til betydningen 'da' ligger lige for. Skævheden ved forklaringen ligger i det betydningsmæssige. I danske dialekter holdes betydningsformanterne 'når' og 'da' altid skarpt ude fra hinanden og er fordelt på to ord, i modsætning til fx svensk hvor der er sammenfald i udtrykksplanet (*när* betyder både 'når' og 'da'. Se fx Sven Valmark: Fördelingen av de temporala konjunktionerna då och när i svenskt talspråk. Svenska landsmål. 1936. 119ff.). Med den her meddelte forklaring må vi derfor vove det postulat, at et sådant (nu ukendt) trin med sammenfald har været latent i visse egne af Jylland.

WENKERS SPØRGELISTER FRA SØNDERJYLLAND

Af *K. Ringgaard.*

1880 udsendte tyskeren Georg Wenker 30000 spørgelister til de nordtyske lærere og bad dem oversætte de 40 sætninger på listen til den stedlige dialekt. 1887 udsendtes endnu 10000 til det sydlige Tyskland og til i første omgang glemte steder i Nordtyskland. Ved senere lejligheder, således især i 1926, kom yderligere ca. 10000 til, hvorved det samlede antal spørgelister kom op på næsten 50000.

Med dette kolossale antal besvarede spørgelister som grundlag er det internationalt kendte tyske dialektforskningsinstitut *Deutscher Sprachatlas* i Marburg an der Lahn vokset op. Her foregår et intensivt studium af de tyske dialekter, der tegnes og offentliggøres dialektgeografiske kort og der udsendes det ene værk efter det andet. Med dette institut som forbillede er der såvel i Tyskland som i andre lande opstået tilsvarende forskningscentrer.

For den danske dialektforskning har *Deutscher Sprachatlas* dog desuden en mere direkte betydning. Under Tyskland hørte jo i 1880 også det danske Sønderjylland. Hertil blev der også sendt spørgelister og følgelig indgik til Wenker adskillige besvarelser på sønderjysk dialekt. I begyndelsen blev disse også medtaget på de tyske dialektkort, og kaster man blot et flygtigt blik på dem, kan man ikke lade være med at studse. F. eks. ser man, at præpositionen *nach* i det nordligste område hedder *etter*, *edder* eller *atter* og at pronominet *ich* i samme område udtales *æ* eller *a*. Senere udelod man imidlertid de danske besvarelser og de har derfor længe ligget upåagtet i Marburg. I 1961 lykkedes det imidlertid *Institut for jysk sprog- og kulturforskning* ved velvilje fra *Deutscher Sprachatlas's* side at sikre sig en fotokopi af samtlige.

I 1880'erne var den danske dialektforskning endnu i sin vorden. I Jylland havde K. J. Lyngby, der betragtes som grundlæggeren af forskningen i Danmark, i 1850'erne foretaget adskillige optegnelser og 1858 udgav han »Bidrag til en sønderjysk Sproglære«, medens hans disputats »Udsagnsordenes Bøjning i Jydske Lov og i den jydske Mundart« udkom 1863. Den 6. januar 1877 skrev præsten H. F. Feilberg den første seddel til sin »Bidrag til en Ordbog over de jydske Almuemål« som begyndte at udkomme 1886. 1898 udkom første hæfte af »Kort over de danske folkemål« med forklaringer ved Valdemar Bennike og Marius Kristensen.

Men et så stort anlagt indsamlingsarbejde var ikke foretaget i Danmark. Wenkers spørgelister blev i reglen udsendt til skoleinspektøren, det var oftest sognepræsten, der så fordelte dem blandt skolelederne i sit distrikt. Der findes da en besvarelse fra hver skole i hvert sogn, med andre ord en tæthed uden sidestykke i Danmark i øvrigt. Der er i alt 291 på dansk udfyldte spørgelister fordelt på 131 sogne.

De wenkerske spørgelister giver da vore dages dialektforskning mulighed for at indhente meget præcise oplysninger om de dialektgeografiske forhold i Sønderjylland

for næsten hundrede år siden, hvilket naturligvis er af overordentlig stor interesse.

På den anden side har spørgelisterne jo dog også deres begrænsning. De indeholder kun et ret lille ordforråd, idet der som nævnt er bedt om oversættelse af 40 sætninger med godt en halv snes ord i hver sætning. Endvidere er sætningerne naturligvis konstrueret til belysning af tyske lydlige, morfologiske og syntaktiske forhold; de ville sikkert have set ganske anderledes ud, hvis de var konstrueret af en dansker.

Man ser da også i flere af sætningerne, hvilke kvaler oversættelsen har voldt mange af de danske lærere. Det gælder f.eks. sætningerne med konjunktiv som nr. 18 *Hättest du ihn gekannt! dann wäre es anders gekommen, und es thäte besser um ihn stehen;* og nr. 20 *Er that so, als hätten sie ihn zum dreschen bestellt, – sie haben es aber selbst gethan.* Her er resultatet tit blevet forvredne danske sætninger. Man undrer sig også i første omgang over det hyppigt genkommende udtryk »du må først vokse en Ende« i sætning 16, indtil man bliver opmærksom på, at det er en alt for ordret oversættelse af 1880-listens »*Du musst erst noch ein Ende wachsen*«; en formulering, som allerede 1887 ændredes til »*Du musst erst noch etwas wachsen*«, hvor den ordrette oversættelse jo heldigvis giver et mere naturligt dansk.

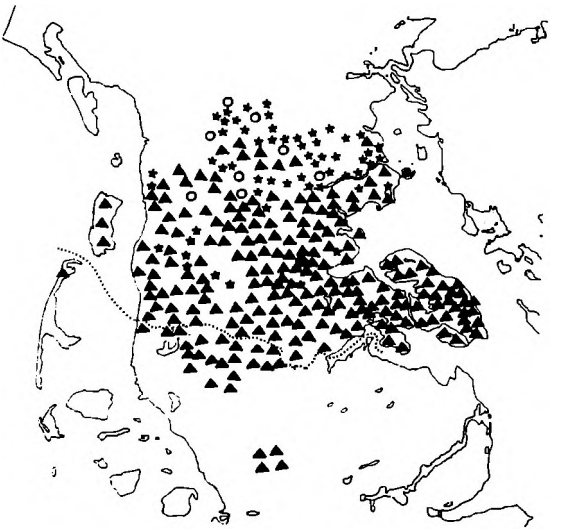

Dialektkort tegnet efter Wenkers spørgelister. Det viser vokalen i præsensformen af verbet at slå (spørgsmål 11); trekant = æ, e, stjerne = å (aa), cirkel = o. Kortet er en uretoucheret gengivelse af spørgelisternes oplysninger. Det viser klart det store antal belæg og deres overordentlige tæthed. Det viser sikkert også i hovedtrækkene den dialektale fordeling omkring 1880, selv om det i vest ikke stemmer overens med kort nr. 86 i Kort over danske folkemål. Dog er det næppe korrekt i alle detaljer, hvilket heller ikke var at vente i betragtning af, at lærere og præster uden egentlig kendskab til dialekten ofte har været mellemled. I de fleste tilfælde springer tvivlsomme oplysninger dog i øjnene på sådan et dialektkort, og det er let at gå tilbage til kilden og undersøge den nærmere.

Specielle problemer kan ortografien give. I Nordslesvig benytter alle lærerne dansk ortografi, så her er tydningen ikke vanskeligere end ved alle andre forsøg på at gengive udtalen med almindelige bogstaver. I Sydslesvig spores der derimod kraftig påvirkning fra tysk, ja endog fra nedertysk ortografi. Lyden *f* skrives v, og *v* skrives w; *øj* kan skrives eu; lyden *å* kan skrives aa, a eller oa, osv.

Især i Fjolde-listerne er der mange ejendommeligheder som synes bedst at kunne forklares som afskriverfejl. I sjusket, uøvet skrift ligner mange af de gotiske bogstaver hinanden. Har en lærer fra en bonde fået en skriftlig oversættelse i et sprog han intet kender til, er det let forståeligt om han har taget fejl ved renskriften.

Man kunne mene, at spørgelisterne angiver den nøjagtige udbredelse af dansk talesprog i 1880. Det er dog ikke sikkert at det er tilfældet. Wenker har bedt lærerne oversætte til stedets dialekt og samtidig har han spurgt, om der i skoledistriktet findes ikke-tyskere i større udstrækning, danskere, polakker, lithauere. Lærernes reaktion har her været højst forskelligartet. I Nordslesvig skriver de fleste, at her findes kun danskere; enkelte skriver dog mere diplomatisk, at bortset fra nogle få indvandrede danskere bor her kun tyskere, dog taler alle en dansk dialekt. I det tvesprogede Sydslesvig kan det i høj grad bero på læreren, hvilken dialekt besvarelsen er gengivet i. Et morsomt udslag af sognenes tvesprogethed ser vi hos et par lærere i Vestslesvig. De forklarer, at her tales der lige meget frisisk og dansk, og derfor oversætter de den første halvdel af listen til frisisk og den anden halvdel til dansk.

I tilføjelserne til de plattyske oversættelser i Sydslesvig ser vi, at der mange steder har været et ikke ubetydeligt dansk-talende mindretal. I Kobbermølle i Bov sogn skriver læreren at 90% af befolkningen taler dansk; ikke desto mindre oversætter han til plattysk, så området på de tyske dialektkort ligger som en sprogø i det danske. Omvendt fremgår det af besvarelserne fra Fjolde sogn at dansk ikke har været omgangssprog siden 1851; alligevel oversætter alle fire lærere til dansk, hvorfor Fjolde sogn på de tyske dialektkort ligger som en stor dansk sprogø i det nedertyske, indtil man senere fik fremskaffet tyske besvarelser.

I efterfølgende fortegnelse over spørgelisterne angives først registreringsnummeret i *Sprachatlas*. Dernæst det danske sognenummer og sognenavn samt stedets navn. Så følger lærerens navn og fødested og sluttelig anføres, hvem der har foretaget oversættelsen, samt eventuelle bemærkninger.

SA 47104 – 3002 Hadersiev. N. A. Møller. Gb. Hadersleben. Üb. durch den Lehrer.
SA 47105 – 3011 G.-Haderslev s., *Gl. Haderslev*. Andreas Kjer. Gb. Hoptrup. Üb. durch Schüler.
SA 52956 – 3011 Gl.-Haderslev s., *Gl. Haderslev*. Kjer. Gb. Hoptrup. Üb. durch Schüler.
SA 46964 – 3012 Hoptrup s., *Marstrup*. Th. H. Smith. Gb. Grönnebæk. Üb. durch den Lehrer.
SA 46965 – 3012 Hoptrup s., *Hoptrup*. A. Petersen. Gb. Süderballig.
SA 46997 – 3012 Hoptrup s., *Diernæs*. J. Autzen. Gb. Leerdt. Üb. durch Schüler.
SA 47000 – 3012 Hoptrup s., *Sønderballe*. Karl Thomas Petersen. Gb. Wester-Bau. Üb. durch Schüler.
SA 46968 – 3013 Vilstrup s., *Nr.-Vilstrup*. P. S. Hansen. Gb. Medolden. Üb. durch Schüler.
SA 46969 – 3013 Vilstrup s., *Sønder-Vilstrup*. Niels Hansen. Gb. Hoptrup. Üb. durch Schüler.
SA 46966 – 3014 S. Starup s., *Starup*. Th. S. Plov. Gb. Taps. Üb. durch den Lehrer.
SA 46967 – 3015 Grarup s., *Grarup*. I. R. Schmidt. Gb. Arnitlund. Üb. durch den Lehrer.

SA 46970 – 3016 Halk s., *Hejsager*. K. E. Brodersen. Gb. Norgaardholz. Üb. durch Schüler.
SA 46971 – 3016 Halk s., *Halk*. Petersen. Gb. Lügumkloster. Üb. durch Schüler.
SA 47111 – 3017 Øsby s., *Kvistrup*. J. L. Duus. Gb. Insel Aarö. Üb. durch den Lehrer. (1880)
SA 47112 – 3017 Øsby s., *Øsby*. C. Simonsen. Gb. Wogenslund. Üb. durch den Lehrer.
SA 47113 – 3017 Øsby s., *Hajstrup*. J. N. Jørgensen. Gb. Oxenwad. Üb. durch den Lehrer.
SA 47114 – 3017 Øsby s., *Årø*. J. J. Hansen. Gb. Aarøsund. Die Aussprache ist hier eine singende, wie es auch im Kirchspiel Øsby (u. Halk) der Fall ist, doch am meisten hier auf Aarö.
SA 47109 – 3018 Vonsbæk s., *Vonsbæk*. H. H. Schött. Gb. Nustrup. Üb. Hauptsächlich durch Schüler.
SA 47110 – 3018 Vonsbæk s., *Ørby*. E. W. Mordhorst. Gb. Hadersleben. Üb. durch Schüler und durch den Lehrer.
SA 47108 – 3019 Åstrup s., *Åstrup*. Mads Jensen. Gb. Kastvraa. Üb. durch Schüler.
SA 47101 – 3021 Moltrup s., *Moltrup*. N. P. J. Blume. Gb. Spandet. Üb. durch die Söhne des Predigers.
SA 47076 – 3031 Fjelstrup s., *Knud*. Hermann Julius Leopold Hansen. Gb. Flensburg. Üb. durch Schüler.
SA 47077 – 3031 Fjelstrup s., *Anslet*. J. L. Duus. Gb. Aarö. Üb. durch den Lehrer. (1887)
SA 47106 – 3031 Fjelstrup s., *Sillerup*. F. W. Petersen. Gb. Süderballig. Üb. durch Schüler.
SA 47107 – 3031 Fjelstrup s., *Fjelstrup*. Chr. Nissen. Gb. Moltrup.
SA 47075 – 3032 Aller s., *Aller*. M. Madsen. Gb. Skudstrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 47073 – 3033 Tyrstrup s., *Tyrstrup*. Raben. Gb. Hjerndrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 47074 – 3035 Hjerndrup s., *Hjerndrup*. Hans Jörgensen. Gb. Hönkys. Üb. durch Schüler.
SA 47072 – 3036 Frørup s., *Frørup*. Thomas Peter Eriksen. Gb. Fjelstrup. Üb. durch Schüler.
SA 47071 – 3037 Stepping s., *Stepping*. N. P. Andersen. Gb. Kreis Apenrade. Üb. durch Schüler.
SA 47100 – 3037 Stepping s., *Bjerndrup*. Ingvert Chr. Schmidt. Gb. Wennemoes. Üb. durch den Lehrer.
SA 47069 – 3041 Sommersted s., *Lert*. Peter Sørensen Ravn. Gb. Mölby. Üb. durch den Lehrer.
SA 47070 – 3041 Sommersted s., *Øvre Lert*. Peter Nissen Veibel. Gb. Agerschau. Üb. durch den Lehrer.
SA 47092 – 3041 Sommersted s., *Sommersted*. Søren Hansen Bork. Gb. Jels. Üb. durch Schüler.
SA 47068 – 3042 Oksenvad s., *Ørsted*. Chr. Nissen. Gb. Aastrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 47091 – 3042 Oksenvad s., *Oksenvad*. P. J. Espensen. Gb. Schottburg. Üb. durch beide in Vereinung (ɔ: Schüler und Lehrer).
SA 47096 – 3043 Jegerup s., *Jegerup*. Søren Peter Busk. Gb. Simmersted. Üb. durch Schüler, abgeschrieben vom Lehrer.
SA 47097 – 3043 a Vojens s., *Vojens*. Jes Sørensen Christiansen. Gb. Rørkjær. Üb. durch den Lehrer.
SA 47098 – 3044 Magstrup s., *Magstrup*. Knud Thomsen Knudsen. Gb. Stewelt. Üb. durch den Lehrer.
SA 47099 – 3044 Magstrup s., *Simmersted*. Chr. Frd. Davidsen. Gb. Hadersleben.
SA 46961 – 3045 Hammelev s., *Ladegaard*. C. C. Christiansen. Gb. Joldelund. Üb. durch den Lehrer.
SA 47102 – 3045 Hammelev s., *Styding*. N. J. Andersen. Gb. Hadersleben. Üb. durch Schüler.
SA 47103 – 3045 Hammelev s., *Hammelev*. J. H. Bergstedt. Gb. das hiesige Kirchspiel. Üb. durch den Lehrer.
SA 46959 – 3046 Vedsted s., *Arnitlund*. H. F. Schacht. Gb. Apenrade. Üb. durch Schüler.
SA 46960 – 3046 Vedsted s., *Abkær*. Asmus Nicolai Matthiesen. Gb. Flensburg. Üb. durch Schüler.
SA 46962 – 3046 Vedsted s., *Vedsted*. A. P. Riis. Gb. Sommerstedt. Üb. durch den Lehrer.
SA 46963 – 3046 Vedsted s., *Skovby*. N. Kjer. Gb. Djernis. Üb. durch den Lehrer.
SA 46956 – 3047 Skrydstrup s., *Skrydstrup*. Hermann Andersen. Gb. Hadersleben. Üb. durch Schüler.
SA 47090 – 3048 Nustrup s., *Gabøl*. Lars Peter Nørgaard. Gb. Bei Ribe. Üb. durch den Lehrer.
SA 47093 – 3048 Nustrup s., *Kolsnap*. Johan Jacobsen Dahl. Gb. Gabel. Üb. durch den Lehrer.
SA 47094 – 3048 Nustrup s., *Nustrup*. Christian J. Haue. Gb. Hoptrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 47095 – 3048 Nustrup s., *Bæk*. Claus Boesen Christensen. Gb. Skrydstrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 47065 – 3051 Øster-Lindet s., *Stenderup*. Lauritz Mathiesen. Gb. Tondern. Die Sätze sind durch Eingeborne übersetzt.
SA 47086 – 3051 Øster-Lindet s., *Øster-Lindet*. Jens Hansen. Gb. Sommerstedt. Üb. durch den Lehrer.
SA 47066 – 3052 Jels s., *Grønnebæk*. Jens Nielsen Weltz. Gb. Aarøsund. Üb. durch den Schüler.

SA 47067 – 3052 Jels s., *Jels.* Christian Lauritzen. Gb. Dalby. Üb. durch den Lehrer.
SA 47055 – 3053 Skodborg s., *Skodborg.* I. K. Lund. Gb. Leerdt. Üb. durch den Lehrer und Schüler.
SA 47056 – 3053 Skodborg s., *Skudstrup.* Johannes Hansen. Gb. Hadersleben. Üb. durch Schüler.
SA 47054 – 3054 Skrave s., *Københoved.* Thomas Buchholz. Gb. Grawenstein. Üb. durch Schüler.
SA 47064 – 3054 Skrave s., *Langetved.* C. Z. H. Th. Fries. Gb. Gromitz. Üb. durch Schüler.
SA 47063 – 3055 Rødding s., *Rødding.* C. P. Kruse. Gb. Mölbye, Kirchspiel Oxenwadt. Üb. durch den Lehrer.
SA 47084 – 3055 Rødding s., *Brændstrup.* N. H. Sørensen. Gb. Øster Linnet. Üb. durch den Lehrer.
SA 47062 – 3056 Hjerting s., *Hjerting.* Peter Sparre. Gb. Svendborg. Üb. durch den Lehrer.
SA 47053 – 3057 Lintrup s., *Dover.* Morten Gundesen. Gb. Tornum, Kirchspiel Leistrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 47059 – 3057 Lintrup s., *Tornum.* Jacob Nielsen Jørgensen. Gb. Ohrstedt. Kirchspiel Oxenwadt. Üb. durch den Lehrer.
SA 47060 – 3057. Lintrup s., *Mejlby.* Niels Thomsen. Gb. Tjerreborg. Ripen. Üb. durch den Lehrer.
SA 47061 – 3057 Lintrup s., *Lintrup.* N. Petersen. Gb. Ellum. Üb. durch den Lehrer.
SA 47057 – 3058 S.-Hygum s., *Kamptrup.* F. P. Böttcher. Gb. Sommerstedt. Üb. durch den Lehrer in Verbindung mit einem Schüler.
SA 47058 – 3058 S.-Hygum s., *S.-Hygum.* P. Chr. Lyche, Küster, P. H. Kauslund, Elementarlehrer. Gb. Arnim. Gb. Wonsbeck. Üb. durch Schüler und durch den Lehrer.
SA 47082 – 3059 Fole s., *Fole.* H. M. Nielsen. Gb. Døstrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 47081 – 3061 Gram s., *Enderupskov.* Mathias Mathiessen. Gb. Insel Röm. Üb. durch den Lehrer mit Beihülfe eines Eingeborenen.
SA 47085 – 3061 Gram s., *Vester Lindet.* L. Lund. Gb. Gram. Üb. durch den Lehrer.
SA 47087 – 3061 Gram s., *Tiset.* Jens Wagner. Gb. Ribe. Üb. durch den Lehrer.
SA 47088 – 3061 Gram s., *Gramby.* Knud Nielsen Timmermann. Gb. Skrave. Üb. durch den Schüler Peter Madsen Damm.
SA 47089 – 3061 Gram s., *Kastrup.* Hans Jessen Hansen. Gb. Kopenhagen. Üb. durch Schüler u. Lehrer gemeinschaftlich.
SA 46949 – 3071 Toftlund s., *Stenderup.* S. J. Sørensen. Gb. Kastvraa. Üb. durch einen Schüler.
SA 46950 – 3071 Toftlund s., *Ørderup.* Christen L. Aarup. Gb. Kjöbenhowed. Üb. durch den Lehrer.
SA 46953 – 3071 Toftlund s., *Allerup.* Nis Thomsen. Gb. Tombøl. Üb. durch Schüler.
SA 46954 – 3071 Toftlund s., *Toftlund.* Peter Petersen Paulsen. Gb. Tandslet. Üb. durch Schüler.
SA 46951 – 3072 Tislund s., *Tislund.* Peter Hansen. Üb. die erste 20 Sätze v. d. Kindern u. die letzten v. d. Lehrer.
SA 46952 – 3072 Tislund s., *Åbøl.* I. C. Appel. Gb. Bollersleben. Üb. durch Schüler.
SA 46955 – 3073 Bevtoft s., *Hyrup.* Peter Nissen. Gb. Aastrup. Durch die Lehrer J. Lagoni, O. Andreasen.
SA 46957 – 3073 Bevtoft s., *Bevtoft.* Christian Lorenzen. Gb. Quars. Üb. durch den Lehrer.
SA 46958 – 3073 Bevtoft s., *Neder Jerstal.* N. P. Wodder. Gb. Hvidding.
SA 46993 – 3073 Bevtoft s., *Strandelhjørn.* Hans Chr. Huusmann. Gb. Kjartbro. Üb. durch den Lehrer.
SA 52958 – 3073 Bevtoft s., *Hyrup.* Peter Nissen. Gb. Aastrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46987 – 3074 Agerskov s., *Geestrup.* T. P. Lange. Gb. Strandelhjörn. Üb. von Schüler u. der Lehrer.
SA 46989 – 3074 Agerskov s., *Agerskov.* J. Ite. Gb. Sitenfeld. Üb. durch die Schüler.
SA 46990 – 3074 Agerskov s., *Bovlund.* A. M. Schmidt. Gb. Nyboe bei Lygumkloster. Üb. durch Schüler.
SA 46991 – 3074 Agerskov s., *Mellerup.* I. I. Friis. Gb. Heils, Veile Amt. Üb. durch die Schüler.
SA 46992 – 3074 Agerskov s., *Rangstrup.* A. Kristensen. Gb. Raepstedt. Üb. durch den Lehrer.
SA 46986 – 3075 Branderup s., *Rurup.* Martin J. Popp. Gb. Ørderup, Toftlund. Üb. durch den Lehrer.
SA 46988 – 3075 Branderup s., *Branderup.* H. W. Böttcher. Gb. Arrild. Üb. durch den Lehrer.
SA 46948 – 3081 Arrild s., *Hønning.* H. F. Friis. Gb. Hadersleben. Üb. durch Schüler.
SA 46984 – 3081 Arrild s., *Arrild.* H. N. Sørensen. Gb. Osterlinnet. Üb. durch Schüler.
SA 46985 – 3081 Arrild s., *Roost.* P. J. Wolfsberg. Gb. Scherrebek. Üb. durch Eingebornen.
SA 46947 – 3082 Højrup s., *Højrup.* Niels Peter Hansen. Gb. Hjortkær. Üb. durch Schüler.
SA 47083 – 3082 Højrup s., *Arnum.* Marius Buch. Gb. Schjerbäk. Üb. durch den Lehrer.

SA 47080 – 3083 Spandet s., *Spandet*. Link. Gb. Frørup. Üb. durch Schüler.
SA 46941 – 3084 Roager s., *Roager Kirkeby*. N. P. Friis. Gb. Rødding. Üb. durch den Lehrer.
SA 47079 – 3084 Roager s., *Vesterbæk*. Anton Lycke. Gb. Nustrup. Üb. durch Schüler.
SA 47078 – 3085 Hviding s., *Hviding*. Søren Nissen Friis. Gb. Halk. Üb. durch den Lehrer.
SA 46940 – 3086 Rejsby s., *Rejsby*. Knud Hansen. Gb. Obbekjær. Üb. durch den Lehrer.
SA 52957 – 3086 Rejsby s., *Rejsby*. Knud Hansen. Gb. Obbekjär bei Ripen. Üb. und Notizen sind von ... K. H. Riis, gebürtig aus Lügumkloster.
SA 46942 – 3087 Brøns s., *Astrup*. Christian H. Th. Lindelof. Gb. Hygum. Üb. durch den Lehrer und seine Frau.
SA 46943 – 3087 Brøns s., *Brøns*. M. Petersen. Gb. Twedterholz. Üb. durch drei der ältesten Knaben.
SA 46944 – 3087 Brøns s., *Havervad*. H. Jørgensen. Gb. Hønkys. Üb. durch Schüler.
SA 46945 – 3088 Vodder s., *Birkelev*. Marius Jensen Skov. Gb. Aaskov. Üb. durch den Lehrer. Die dänische Sprache ist im nordschleswigschen Dialecte die ortsübliche und steht dem hochdänischen ebenso nahe wie irgend eine dänische Mundart. Die Übersetzung ist mit Hülfe der Schüler angefertigt, doch ist mein heimatlicher Dialect von dem hier gebräuchlichen sehr wenig verschieden.
SA 46946 – 3088 Vodder s., *Vodder*. Christian Petersen. Gb. Hansted. Üb. durch den Lehrer.
SA 46975 – 3089 Skærbæk s., *Skærbæk*. J. P. Jacobsen. Gb. Langenhorn. Üb. durch Schüler.
SA 46976 – 3089 Skærbæk s., *Gasse*. Lorenz Peter Hansen. Gb. Ulderup. Üb. durch Schüler.
SA 46833 – 3092 Tønder. Wilhelm Nansen. Gb. Tondern. Üb. durch den Lehrer.
SA 46834 – 3101 Tønder Lands., *Emmerske*. Jacob Hansen Thimsen. Gb. Abel bei Tondern. Üb. durch Schüler.
SA 46829 – 3102 Møgeltønder s., *Toghale*. Hans Møller Jessen. Gb. Tiirslund. Üb. durch die Schüler.
SA 46830 – 3102 Møgeltønder s., *Møgeltønder*. A. G. Andresen. Gb. Burkall. Üb. durch die Kinder.
SA 52960 – 3103 Højer s., *Højer*. Aufgenommen 5. August 1889 in Westerland, Sylt, W.
SA 46826 – 3103 Højer s., *Højer*. P. B. Petersen. Gb. Drengstedt. Üb. durch den Lehrer nach Conferirung mit Eingebornen.
SA 46895 – 3104 Højer Landsogn, *Rudbøl*. J. H. Thimsen. Gb. Abel. Üb. durch den Lehrer.
SA 46827 – 3105 Daler s., *Daler*. J. Thomsen. Gb. Kjelstrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46828 – 3105 Daler s., *Østerby*. Peter Riggelsen. Gb. Abild. Üb. durch den Lehrer und ein Gemeindemitglied.
SA 46825 – 3107 Emmerlev s., *Emmerlev*. Hans Jørgen Hansen. Gb. Hornstrup, Dänemark. Üb. durch den Lehrer.
SA 47010 – 3107 Emmerlev s., *Nr. Sejerslev*. Jürgen Johann Lorenzen. Gb. Stadt Schleswig. Üb. durch den Lehrer mit Hülfe seiner eingebornen Kinder.
SA 47007 – 3108 Hjerpsted s., *Hjerpsted*. Üb. durch Schüler.
SA 47008 – 3109 Sønder-Skast, *Skast*. P. J. Jørgensen. Gb. Bjolderup. Üb. durch Schüler und den Localschulinspector, der ein Eingeborner.
SA 46974 – 3111 Ballum s., *Ballum*. M. Lauritsen. Gb. Aastrup. Üb. durch Schüler.
SA 46939 – 3112. Rømø s., *Toftum*. Peter Eskildsen Jensen. Gb. Rapstedt. Üb. durch den Lehrer.
SA 46972 – 3112 Rømø s., *Kongsmark*. Math. C. Dahl. Gb. Vesterhede a/ Røm. Üb. durch den Lehrer.
SA 46973 – 3112 Rømø s., *Sønderby*. Peter Andersen. Gb. Abel. Die Sätze sind von drei Eingebornen in die übliche dänische Mundart übersetzt.
SA 46979 – 3113 Randerup s., *Randerup*. J. C. Petersen. Gb. Ellum. Üb. durch den Lehrer.
SA 46977 – 3114 Mjolden s., *Mjolden*. L. Borst. Gb. Lundtoft. Üb. durch den Lehrer.
SA 46978 – 3115 Døstrup s., *Døstrup*. Jansen. Gb. Døstrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46981 – 3115 Døstrup s., *Drengsted*. Andreas Nielsen Nørregaard. Gb. Winum. Üb. durch Schüler.
SA 46982 – 3115 Døstrup s., *Lovrup*. Thomas Johannsen. Gb. Norderhostrup. Üb. durch Schüler.
SA 47009 – 3116 Brede s., *Harres*. Der Lehrer Carstensen ist der dänischen Sprache nicht mächtig. Ich habe die Übersetzung unter Beihülfe eines im Ostern confirmierten Knabens aus Harrits, welcher in meinem Hause dient, vollzogen.

Der Schulinspector
Pastor I. A. Schmidt.

SA 47011 – 3116 Brede s., *Borg*. C. N. Hansen. Gb. Fjelstrup. Üb. durch Schüler.
SA 47012 – 3116 Brede s., *Bredebro*. I. Iwersen. Üb. durch den Lehrer.
SA 46980 – 3116 Brede s., *Abterp*. Matthias Jacobsen. Gb. Abild. Üb. durch Schüler.

SA 46983 – 3117 Nørre-Løgum s., *Løjtved.* Friedrich P. Bohm. Gb. Röllum. Üb. durch die Kinder.
SA 47014 – 3117 Nørre-Løgum s., *Nørre-Løgum.* Andreas Petersen Svane. Gb. Wonsbeck. Üb. durch Schüler.
SA 47017 – 3118 Løgumkloster Flække, *Løgumkloster.* P. J. Roost. Gb. Lügumkloster. Üb. durch den Lehrer.
SA 47013 – 3119 Løgumkloster Lands., *Nybo.* Niels Petersen. Gb. Alslew. Üb. durch den Lehrer.
SA 47016 – 3119 Løgumkloster Lands., *Ellum.* A. Brorsen. Gb. Süder Farup. Üb. durch den Lehrer.
SA 47018 – 3119 Løgumkloster Lands., *Draved.* J. F. Iversen. Gb. Toestorff. Üb. durch den Lehrer.
SA 47015 – 3121 Abild s., *Sølsted.* K. Madsen. Gb. Jyllerup in Dänemark. Üb. durch Schüler und Lehrer.
SA 52959 – 3121 Abild s., *Sølsted.* K. Madsen. Gb. Aarre, Ribe Stift. Üb. durch Schüler und durch den Lehrer.
SA 46831 – 3121 Abild s., *Abild.* Peter Petersen. Gb. Alsen. Üb. durch den Lehrer.
SA 46832 – 3121 Abild s., *Vennemose.* N. P. Obbekjer. Gb. Dänemark. Üb. durch Schüler.
SA 46899 – 3122 Ubjerg s., *Ubjerg.* G. Carstensen. Gb. Klockries. Üb. durch beide [ɔ: Schüler u. Lehrer].
SA 46900 – 3122 Ubjerg s., *Sæd.* P. F. Petersen. Gb. Kleinreide. Üb. durch Schüler.
SA 46835 – 3131 Hostrup s., *Hostrup.* Andr. Peter Maasbøl. Gb. Lund. Üb. durch den Lehrer. Da die dänische Mundart in den 2 Schuldistricten des Kirchspiels ohne irgend erkennbare Unterschiede ganz die gleiche ist, so habe ich geglaubt dass die Ausfüllung dieses einen Bogens genüge u. deshalb die andere 3 Bögen nicht ausfüllen lassen.

Pastorat zu Hostrup
d. 28/1 80
Woland.

SA 47021 – 3132 Højst s., *Højst.* Chr. Todsen. Gb. Feldstedt. Üb. durch den Lehrer.
SA 47022 – 3133 Ravsted s., *Ravsted.* Thies H. Jacobsen. Gb. Kastrup.
SA 47023 – 3133 Ravsted s., *Korup.* Jacob Fried. Andr. Petersen. Gb. Lundbeck.
SA 47028 – 3133 Ravsted s., *Foverup.* Nis Nissen. Gb. Klockries. Üb. durch den Lehrer.
SA 47030 – 3133 Ravsted s., *Havsted.* C. L. Matthiesen. Gb. Tondern. Üb. durch den Lehrer.
SA 46837 – 3134 Bylderup s., *Bredevad.* Jens N. Christensen. Gb. Tondern. Üb. durch den Lehrer.
SA 46838 – 3134 Bylderup s., *Bylderup.* Anders Nissen. Gb. Strandelhjørn. Üb. durch den Lehrer.
SA 46836 – 3135 Burkal s., *Lund.* A. J. Jacobsgaard. Gb. Brundelund. Üb. durch den Lehrer.
SA 46839 – 3135 Burkal s., *Burkal.* Jens Andersen Boysen. Gb. Lügumgaard. Üb. durch Schüler.
SA 46906 – 3135 Burkal s., *Lydersholm.* Andr. Chr. Sørensen. Gb. Jündewatt. Üb. durch den Lehrer.
SA 46907 – 3135 Burkal s., *Rends.* P. H. Petersen. Gb. Klein. Üb. durch Schüler und durch den Lehrer.
SA 46908 – 3135 Burkal s., *Jyndevad.* P. L. Sømnelien. Gb. Alslef. Die Sätze sind in die ortsübliche dänische Mundart durch Lehrer und Kinder in Gemeinschaft übersetzt und vom Lehrer aufgeschrieben mit der Lautbezeichnung, welche Hr. Professor K. J. Lyngby in seinem Werke: »Bidrag til en sønderjydsk Sproglære« (Kbhvn. 1858) angewiesen hat.
SA 46846 – 3136 Tinglev s., *Terkelsbøl.* A. P. Maasböl. Gb. Süllstedt. Üb. durch den Lehrer.
SA 46847 – 3136 Tinglev s., *Tinglev.* I. Lorenzen. H. Süder-Lügum. Üb. durch den Lehrer.
SA 46912 – 3136 Tinglev s., *Kravlund.* Anker Petersen. Gb. Jels. Üb. durch Schüler.
SA 46913 – 3136 Tinglev s., *Bajstrup.* R. Petersen. Gb. Branderup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46914 – 3136 Tinglev s., *Sofiedal.* H. P. Sørensen. Gb. Hockerup.
SA 46715 – 3141 Medelby s., *Medelby.* Christian A. Lassen. Gb. Solderup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46716 – 3141 Medelby s., *Jardelund.* P. F. Kunst. Gb. Kappeln. Üb. mit Hülfe des Gemeindevorstehers.
SA 46717 – 3141 Medelby s., *Østerby.* Hans Hansen Weibeck, Gb. Weesby. Üb. durch den Lehrer. Die ortsübliche Umgangssprache ist die plattdänische, mit Ausnahme einer einzigen Familie.
SA 46718 – 3141 Medelby s., *Skaflund.* Johann August Nielsen. Gb. Goldelund. Üb. durch den Lehrer.
SA 46911 – 3141 Medelby s., *Vesby.* Magnus Moritzen. Gb. Keitum, Insel Sylt. Üb. durch den Gemeindevorsteher.
SA 46905 – 3142 Ladelund s., *Vestre.* Heinrich Petersen. Gb. Niebüll. Üb. durch den Lehrer.
SA 46909 – 3142 Ladelund s., *Ladelund.* Henning Ingwersen. Gb. Efkebüll. Üb. durch Schüler.

SA 46910 – 3142 Ladelund s., *Bramsted.* Hans Hansen. Gb. Rinz. Üb. durch den Lehrer.
SA 46902 – 3143 Sønder-Løgum s., *Sønder-Løgum.* Fr. Hansen. Gb. Insel Föhr. Üb. durch einen Eingeborenen.
SA 46901 – 3144 Humtrup s., *Humtrup.* Nicolai Mittgaard. Gb. Ladelund. Üb. durch den Lehrer.
SA 46904 – 3145 Brarup s., *Brarup.* Peter Annens Haderup. Gb. Braderup. Üb. durch den Lehrer u. 2 Schüler. (1880).
SA 52964 – 3145 Brarup s., *Brarup.* Peter Annens Haderup. Gb. Braderup. Üb. durch die Schüler u. den Lehrer. (1887).
SA 46705 – 3146 Karlum s., *Tinningsted.* Jens Peter Jensen. Gb. Horsbüll. Üb. durch Schüler. Grösstenteils wird dänisch gesprochen, jedoch in einigen Häusern auch plattdeutsch, und zwar Lecker Dialect.
SA 46706 – 3146 Karlum s., *Karlum.* Aug. Brodersen. Gb. Bargum. Üb. durch erwachsene Einheimische. Bei deutscher Kirschen- und Schulsprache ist in Karlum die Umgangssprache der Leute nur die dänische.
SA 46704 – 3147 Klægsbøl s., *Klægsbøl.* I. H. Poulsen. Gb. Riesum. Üb. durch Schüler.
SA 46712 – 3148 Læk s., *Agtrup.* Enevold Chr. Petersen. Gb. Kl. Emmershede. Üb. durch den Lehrer.
SA 46713 – 3148 Læk s., *Lütjenhorn ɔ: Lillehorn.* N. Jürgensen. Gb. Sandacker. Üb. durch den Lehrer. In unserem Schulorte sprechen die Bewohner die plattdänische Sprache, bis auf 2 Familien, welche hochdeutsch sprechen.
SA 46714 – 3148 Læk s., *Sandager.* Andr. Chr. E. Petersen. Gb. Carlum. Üb. durch den Lehrer.
SA 46894 – 3161 Aventoft s., *Rosenkrans.* Christian Christiansen. Gb. Süderstapel. Üb. durch 2 Eingeborene.
SA 46896 – 3161 Aventoft s., *Aventoft.* Thomas Johannsen. Gb. Tondern. Üb. durch den Lehrer mit Hülfe der Schüler.
SA 46897 – 3162 Nykirke s., *Nykirke.* Heinrich Christian Dencker. Gb. Hohenwestedt. Üb. durch Schüler. Die ersten 20 Sätze sind friesisch, die letzten 20 dänisch. Beide Mundarten sind der Bevölkerung geläufig; friesisch wird häufiger gesprochen.
SA 46903 – 3163 Rodenæs s., *Ophusum.* Andreas Jensen. Gb. Rodenäs. Üb. durch einen Eingeborenen.
SA 46898 – 3164 Klangsbøl s., *Hørn.* Jens Carsten Jensen. Gb. Humtrup. Üb. durch den Lehrer. Im Hörner Schuldistrict sind zwei Mundarten üblich – friesisch und dänisch; am häufigsten wird dänisch gesprochen. Satz 1 – 20 friesisch, 21 – 40 dänisch.
SA 47006 – 3182 Keitum s., *List.* Helliesen. Gb. Burg in Dittmarschen. Die 40 Sätze sind, wie umstehend zu sehen, durch meine Frau, eine geborne Listerin, in Lister Dänisch übersetzt.
SA 47037 – 3191 Åbenrå. A. Christiansen. Gb. Apenrade. Üb. durch den Lehrer.
SA 47019 – 3201 Bedsted s., *Ø.Terp.* L. G. Nielsen. Gb. Ellum. Üb. durch den Lehrer.
SA 47020 – 3201 Bedsted s., *Bedsted.* Lorenz Dall. Gb. Aastrup.
SA 47024 – 3202 Hellevad s., *Klovtoft.* Matthias Matthiesen. Gb. Gammelgab. Üb. durch den Lehrer.
SA 47025 – 3202 Hellevad s., *Hellevad.* Matth. Chr. Møller. Gb. Gabel, Nustrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46994 – 3203 Egvad s., *Nørre Hostrup.* Jacob Christensen Jepsen. Gb. Söest. Üb. durch den Lehrer.
SA 47026 – 3203 Egvad s., *Hønkys.* Hans Petersen. Gb. Mangstrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46995 – 3204 Øster-Løgum s., *Rovbjerg.* C. Koberg. Gb. Atzbüll. Üb. durch Schüler.
SA 46996 – 3204 Øster-Løgum s., *Hovslund.* Hans Hansen Jensen. Gb. Norderhostrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46998 – 3204 Øster-Løgum s., *Øster-Løgum.* Jes Dall. Gb. Aastrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46999 – 3204 Øster-Løgum s., *Genner.* N. Petersen Lycke. Gb. Nustrup. Üb. durch Schüler.
SA 47002 – 3211 Løjt s., *Bodum.* Pastor I. Mumsen. Gb. Nordharnstede erzogen im Sundewitt. Üb. durch den Pastor, der Lehrer kennt den Dialect nicht.
SA 47003 – 3211 Løjt s., *Løjt Kirkeby.* J. G. Clasen. Gb. Hadersleben. Üb. durch den Lehrer.
SA 47004 – 3211 Løjt s., *Barsmark.* H. H. Thomsen. Gb. Schnabeck. Üb. durch den Lehrer unter Leitung einer Eingeborenen.
SA 47005 – 3211 Løjt s., *Barsø.* Hans Christian Jürgensen. Gb. Süderenleben.

SA 47038 – 3211 Løjt s., *Skovby*. H. I. Petersen. Gb. Baurup. Üb. durch beide.
SA 47001 – 3212 Rise s., *Rishjarup*. Niels Hansen Smidt, Gb. Østerlygum. Üb. durch Schüler.
SA 47027 – 3212 Rise s., *Mjøls*. H. Clausen. Gb. Tarp. Üb. durch Schüler.
SA 47034 – 3212 Rise s., *Søst*. P. Asmussen. Gb. Bjendrup. Üb. durch die Schüler.
SA 47035 – 3212 Rise s., *Rise*. H. Jendresen. Gb. Hoptrup. Üb. durch Schüler.
SA 47036 – 3212 Rise s., *Brunde*. H. P. Andersen. Gb. Goldbeck. Üb. durch Schüler.
SA 47029 – 3213 Hjordkær s., *Kassø*. N. P. Nissen. Gb. Aastrup. Üb. durch Schüler und Lehrer.
SA 47031 – 3213 Hjordkær s., *Alslev*. N. Kiär. Gb. Uck. Üb. durch den Lehrer.
SA 47032 – 3213 Hjordkær s., *Hjordkær*. Heinrich Andreas Behrendsen. Gb. Flensburg. Üb. durch die Schüler und den Lehrer.
SA 47033 – 3213 Hjordkær s., *Årslev*. Hans Christian Hansen. Gb. Mjøls. Üb. durch Schüler.
SA 46840 – 3214 Bjolderup s., *Vollerup*. Andreas Detlev Jepsen. Gb. Branderup. Üb. durch den Lehrer.
SA 52961 – 3214 Bjolderup s., *Vollerup*. A. D. Jepsen. Gb. Branderup. Üb. durch Schüler.
SA 46841 – 3214 Bjolderup s., *Bjolderup*. T. Tögesen. Gb. Böllum. Üb. durch den Lehrer.
SA 46842 – 3214 Bjolderup s., *Bolderslev*. J. P. Appel. Gb. Oxgaard. Üb. durch den Lehrer.
SA 46843 – 3214 Bjolderup s., *Smedager*. D. Clausen. Gb. Adelby bei Flensburg. Üb. durch den Lehrer unter Beihülfe einer der Eingebornen.
SA 46844 – 3214 Bjolderup s., *Gåskær-Todsbøl*. Peter Christian Bundesen. Gb. Todsbüll. Üb. durch Schüler.
SA 46845 – 3221 Uge s., *Uge*. Hans Hansen Jessen. Gb. Hostrup. Üb. durch Lehrer und Schüler.
SA 46848 – 3222 Kliplev s., *Bjerndrup*. J. Jensen. Gb. Flauth. Üb. durch Eingeborne.
SA 46852 – 3222 Kliplev s., *Bjergskov*. C. F. Christiansen. Gb. Broacker. Üb. durch Schüler.
SA 46853 – 3222 Kliplev s., *Kliplev*. P. J. Nydahl. Gb. Ries. Üb. durch Schüler.
SA 46855 – 3222 Kliplev s., *Lundtoft*. P. Olufsen. Gb. Osterlügum. Üb. durch Erwachsene, passende Kinder nicht vorhanden.
SA 46849 – 3223 Ensted s., *Røllum Torp*. Marius N. Flindt. Gb. Wollerup. Üb. durch Schüler.
SA 46850 – 3223 Ensted s., *Sønder Hostrup*. C. Bojsen. Gb. Alsleben, Kirchspiel Jordkirch. Üb. durch den Lehrer.
SA 47039 – 3223 Ensted s., *Stubbæk*. Rundtmann. Gb. Feldstedt. Üb. durch den Lehrer.
SA 46851 – 3224 Felsted s., *Felsted*. M. M. Schröder.
SA 46857 – 3224 Felsted s., *Tumbøl*. Matthias Nielsen. Gb. Gaaskjer Kirchspiel Bjolderup. Üb. durch Schüler und durch den Lehrer.
SA 46858 – 3224 Felsted s., *Tråsbøl*. S. C. Bavn. Gb. Ultang Mühle. Üb. durch den Lehrer.
SA 47040 – 3224 Felsted s., *Felstedskov*. Jørgen Torp. Gb. Röllum. Üb. durch den Lehrer.
SA 47041 – 3224 Felsted s., *Skovbøl*. Lorenz Th. Bruhn. Gb. Flensburg. Üb. durch Schüler.
SA 47042 – 3225 Varnæs s., *Varnæs*. Christian Sørensen. Gb. Anenbüll. Üb. durch den Lehrer.
SA 47043 – 3225 Varnæs s., *Bovrup*. Peter Jepsen. Gb. Abkjær. Üb. durch Schüler (die Oberklasse).
SA 46862 – 3226 Adsbøl s., *Ladegårdskov*. H. Palmus. Gb. Düppel. Üb. durch Schüler.
SA 46864 – 3226 Adsbøl s., *Adsbøl*. M. P. Boysen. Gb. Medelby. Üb. durch Schüler und durch den Lehrer.
SA 52962 – 3226 Adsbøl s., *Adsbøl*. M. P. Boysen. Gb. Medelby.
SA 46863 – 3227 Gråsten s., *Gråsten*. J. P. Holm. Gb. Seegaardsfeld. Üb. durch Schüler.
SA 46856 – 3228 Kværs s., *Kværs*. P. P. Olufsen. Gb. Oesterlügum. Üb. durch Schüler.
SA 46925 – 3229 Rinkenæs s., *Rinkenæs*. Hans Jürgen Nielsen. Gb. Wisby, Guts Treuburg. Üb. durch den Lehrer.
SA 46854 – 3231 Holbøl s., *Vilsbæk*. H. P. Petersen. Gb. Oster Höist. Üb. durch den Lehrer.
SA 46918 – 3231 Holbøl s., *Holbøl*. C. N. Flindt. Gb. Wollerup. Üb. durch den Lehrer. (1887).
SA 46922 – 3231 Holbøl s., *Hønsnap*. C. N. Flindt. Gb. Wollerup. Üb. durch Schüler und durch den Lehrer. (1880).
SA 46932 – 3233 Sønderborg. Marsan. Gb. Bistensee. Üb. durch den Lehrer.
SA 46931 – 3241 Dybbøl s., *Dybbøl*. Nis Nissen. Gb. Satrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46865 – 3242 Sottrup s., *Snogbæk*. Jens Jensen. Gb. Kliplef. Üb. durch den Lehrer.
SA 46866 – 3242 Sottrup s., *Sottrup*. Nis Kuntz. Gb. Loyt bei Apenrade. Üb. durch Schüler.
SA 46867 – 3242 Sottrup s., *Øster Sottrup*. M. Geerthsen. Gb. Süd-Mastrup. Üb. von Schüler und dem Lehrer.

SA 46859 – 3243 Ullerup s., *Blans.* N. J. Doose. Gb. Haurup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46860 – 3243 Ullerup s., *Avnbøl.* P. Madsen. Gb. Nottmark. Üb. durch Schüler.
SA 46861 – 3243 Ullerup s., *Ullerup.* M. Lorenzen. Gb. Jörl. Üb. durch Schüler.
SA 46868 – 3244 Nybøl s., *Nybøl.* Georg Kaestel. Gb. Alsen. Üb. durch den Lehrer.
SA 46869 – 3244 Nybøl s., *Stenderup.* E. T. Sørensen. Gb. Flensburg.
SA 46926 – 3245 Broager s., *Egernsund.* Christian Friedrich Buchard. Gb. Hostrupholz. Üb. durch Schüler.
SA 46929 – 3245 Broager s., *Iller.* J. F. Iversen. Gb. Toestorff. Üb. durch Schüler.
SA 46930 – 3245 Broager s., *Broager.* P. F. Viereck. Gb. Klixbüll. Üb. Ja [?]
SA 46933 – 3245 Broager s., *Skelde.* D. Holst. Gb. Brecklum. Üb. durch Schüler.
SA 46934 – 3251 Kegnæs s., *Sønderby.* Jørgen Hansen. Gb. Bau.
SA 46935 – 3251 Kegnæs s., *Bredsten.* Claus Mariussen. Gb. Walsbüll.
SA 46884 – 3252 Lysabild s., *Mommark.* H. G. Karstens. Gb. Esgrus, Angeln. Üb. durch Schüler.
SA 46937 – 3252 Lysabild s., *Lysabild.* Hans August Wilhelm Hansen. Gb. Augustenburg. Üb. durch Schüler.
SA 46938 – 3252 Lysabild s., *Lysabildskov.* J. Poulsen. Gb. Grosssolt. Üb. durch Schüler. Dänisch-redend sind Alle hier, nur der Lehrer spricht auf Deutsch, seine Muttersprache.
SA 46881 – 3253 Tandslet s., *Tandslet.* Knud Carl Knutzen. Gb. Sebbelev. Üb. durch den Lehrer.
SA 46883 – 3253 Tandslet s., *Tandselle.* Jørgen Andresen. Gb. Tandselle. Üb. durch den Lehrer.
SA 46936 – 3253 Tandslet s., *Lebølgård.* Christian Peter Klein. Gb. Sebelau. Üb. durch den Lehrer.
SA 46880 – 3254 Hørup s., *Hørup.* P. H. Petersen Hjeds. Gb. Hörup. Üb. durch den Lehrer.
SA 46870 – 3255 Ulkebøl s., *Kær.* Christian Hansen Duus. Gb. Kettingholz. Üb. durch den Lehrer.
SA 46871 – 3255 Ulkebøl s., *Ulkebøl.* H. J. Schmidt. Gb. Kekenis. Üb. durch den Lehrer.
SA 46877 – 3256 Augustenborg s., *Augustenborg.* J. H. Sell. Gb. Flensburg. Üb. durch Schüler.
SA 46874 – 3257 Ketting s., *Sebbelev.* Jørgen Hansen Bager. Gb. Lamburgholz. Üb. durch Schüler.
SA 46875 – 3257 Ketting s., *Ketting.* Hans Jochum Hansen. Gb. Hönschnap. Üb. durch Schüler.
SA 46878 – 3258 Asserballe s., *Asserballe.* Peter Julius Andresen. Gb. Nottmarkholz. Üb. durch den Lehrer.
SA 46882 – 3258 Asserballe s., *Asserballeskov.* J. Frederiksen. Gb. Atzerballigholz. Üb. durch den Lehrer.
SA 46876 – 3259 Notmark s., *Notmark.* Asmus Asmussen. Gb. Blans. Üb. durch den Lehrer mit Hilfe der Schüler.
SA 46879 – 3259 Notmark s., *Notmarkskov.* Carl Frd. Petersen. Gb. Gramm. Üb. durch Schüler.
SA 47052 – 3259 Notmark s., *Hellevad.* Christen Moldt. Gb. Hellwitt. Üb. durch den Lehrer.
SA 46872 – 3261 Egen s., *Dyndved.* H. P. C. Uhlenberg. Gb. Kekenis. Üb. durch den Lehrer.
SA 46873 – 3261 Egen s., *Guderup.* P. Matzen. Gb. Alsen. Üb. durch den Lehrer.
SA 47051 – 3261 Egen s., *Elstrup.* Johann Peder Rumann Monrath. Gb. Aalborg. Üb. durch Schüler.
SA 47049 – 3262 Svenstrup s., *Svenstrup.* C. A. Svane. Gb. Wonsbeck. Üb. durch den Lehrer mit Hülfe einiger Schüler.
SA 47050 – 3262 Svenstrup s., *Stevning.* J. Asmussen. Gb. Berndrup. Üb. durch den Lehrer.
SA 47048 – 3263 Havnbjerg s., *Havnbjerg.* J. Hansen. Gb. Oxbüll. Üb. durch Schüler.
SA 47046 – 3264 Oksbøl s., *Mjels.* Jørgen Wissen Lorenzen. Gb. Abild.
SA 47047 – 3264 Oksbøl s., *Oksbøl.* H. Hansen. Gb. Dyppel. Üb. durch Schüler.
SA 47045 – 3265 Nordborg. C. Moldt. Gb. Hellwitt.
SA 47044 – 3266 Nordborg Ls., *Holm.* P. H. Knudsen. Gb. Quars. Üb. durch Schüler.
SA 46915 – 3271 Bov s., *Kragelundmark.* Ferdinand. Gb. Feldstedt. Üb. durch erwachsene Eingeborene.
SA 46916 – 3271 Bov s., *Vejbæk.* Jensen. Gb. Jegerup. Üb. durch Schüler.
SA 46917 – 3271 Bov s., *Bommerlund.* Lauritz Matzen. Gb. Ries. Üb. durch den Lehrer.
SA 46921 – 3271 Bov s., *Kollund.* Heinrich Hansen. Gb. Stadt Schleschwig. Üb. durch den Lehrer mit Hülfe einer Eingeborenen.
SA 46591 – 3371 Fjolde s., *Nordsted.* M. Hansen. Gb. Bargum. Die Üb. ist durch mehrere Bauern geschehen. Der Lehrer ist der dänischen Sprache nicht mächtig und mit den Kindern wird schon seit Jahren nichts als deutsch gesprochen.
SA 46594 – 3371 Fjolde s., *Solved.* Heinr. Chr. Hormann. Gb. Gr. Niendorf. Üb. durch den Hufner Laust. Brodersen hieselbst.

SA 46645 – 3371 Fjolde s., *Hokstrup*. Johannes Martensen. Gb. Drelsdorf.
SA 52971 – 3371 Fjolde s., *Bjerrup*. Hans August Jessen. Gb. Behrendorf. Üb. durch den Lehrer. Jetzt und zwar namentlich seit 1851 ist hier die plattdeutsche Sprache Volks- und Umgangssprache, in welcher Sprache, wie sie hier gesprochen wird eine Uebersetzung beigelegt ist. Umstehende Uebersetzung ist in einem Jargon, welches hier vor 1848 Volks- und Umgangssprache war. Es ist ein dänisches Patois, doch mit der Eigentümlichkeit, dass dem Vocal in vielen Fällen in sei[n]er unmittelbaren Verbindung mit einem Consonanten in der Aussprache der Laut »j« angehängt wird. Vorstehende Bemerkung passt auch auf die Schuldistricte Viöl, Hoxtrup, Norrstedt, Collund, Löwenstedt, Sollwitt, Joldelund, Goldebeck-Goldelund.

Pastor Reuter, Schulinspector.

Som eksempler på besvarelserne skal nogle af de for dansk dialektforskning interessanteste gengives, nemlig den fra *List* på *Sild*, hvilken dialekt hidtil har været ganske ukendt (List er uden farve på de fleste af kortene i Kort over danske folkemål) samt de fire fra den nu uddøde *Fjolde*dialekt.

Wenkers 40 sætninger 1880:

1. Im Winter fliegen die trocknen Blätter durch die Luft herum.
2. Es hört gleich auf zu schneien, dann wird das Wetter wieder besser.
3. Thu Kohlen in den Ofen, dass die Milch bald an zu kochen fängt.
4. Der gute alte Mann ist mit dem Pferde durch's Eis gebrochen und in das kalte Wasser gefallen.
5. Er ist vor vier oder sechs Wochen gestorben.
6. Das Feuer war zu heiss, die Kuchen sind ja unten ganz schwarz gebrannt.
7. Er isst die Eier immer ohne Salz und Pfeffer.
8. Die Füsse thun mir sehr weh, ich glaube, ich habe sie durchgelaufen.
9. Ich bin bei der Frau gewesen und habe es ihr gesagt, und sie sagte, sie wollte es auch ihrer Tochter sagen.
10. Ich will es auch nicht mehr wieder thun.
11. Ich schlage Dich gleich mit dem Kochlöffel um die Ohren, Du Affe!
12. Wo gehst Du hin, sollen wir mit Dir gehn?
13. Es sind schlechte Zeiten!
14. Mein liebes Kind, bleib hier unten stehn, die bösen Gänze beissen Dich todt.
15. Du hast heute am meisten gelernt und bist artig gewesen, Du darfst früher nach Hause gehn als die Andern.
16. Du bist noch nicht gross genug, um eine Flasche Wein auszutrinken, Du musst erst noch ein Ende wachsen und grösser werden.
17. Geh, sei so gut und sag Deiner Schwester, sie sollte die Kleider für eure Mutter fertig nähen und mit der Bürste rein machen.
18. Hättest Du ihn gekannt! dann wäre es anders gekommen, und es thäte besser um ihn stehn.
19. Wer hat mir meinen Korb mit Fleisch gestohlen?
20. Er that so, als hätten sie ihn zum dreschen bestellt; sie haben es aber selbst gethan.
21. Wem hat er die neue Geschichte erzählt.
22. Man muss laut schreien, sonst versteht er uns nicht.
23. Wir sind müde und haben Durst.
24. Als wir gestern Abend zurück kamen, da lagen die Andern schon zu Bett und waren fest am schlafen.
25. Der Schnee ist diese Nacht bei uns liegen geblieben, aber heute Morgen ist er geschmolzen.
26. Hinter unserm Hause stehen drei schöne Apfelbäumchen mit rothen Aepfelchen.
27. Könnt ihr nicht noch ein Augenblickchen auf uns warten, dann gehn wir mit euch.
28. Ihr dürft nicht solche Kindereien treiben.
29. Unsere Berge sind nicht sehr hoch, die euren sind viel höher.
30. Wieviel Pfund Wurst und wieviel Brot wollt ihr haben?
31. Ich verstehe euch nicht, ihr müsst ein bisschen lauter sprechen.
32. Habt ihr kein Stückchen weisse Seife für mich auf meinem Tische gefunden?

33. Sein Bruder will sich zwei schöne neue Häuser in eurem Garten bauen.
34. Das Wort kam ihm vom Herzen!
35. Das war recht von ihnen!
36. Was sitzen da für Vögelchen oben auf dem Mäuerchen?
37. Die Bauern hatten fünf Ochsen und neun Kühe und zwölf Schäfchen vor das Dorf gebracht, die wollten sie verkaufen.
38. Die Leute sind heute alle draussen auf dem Felde und mähen.
39. Geh nur, der braune Hund thut Dir nichts.
40. Ich bin mit den Leuten da hinten über die Wiese ins Korn gefahren.

1887 ændres: Sætning 1 *in der* i stedet for *durch die*, 6 *stark* i stedet for *heiss*, 16 *etwas* i stedet for *ein Ende.*

1926 nugældende ortografi.

List

Helliesen. Gb. Burg in Dithmarschen, Holstein.

Die 40 Sätze sind, wie umstehend zu sehen, durch meine Frau, eine geborne Listerin, in Lister Dänisch übersetzt.

1. I Winder flyer e tör Blai om i e Loft.
2. De holder snart op o snee, saa blyer e Weer ber.
3. Kom Kōl i e Kakelovn, te e Mjelk snart begynder a kaag.
4. Den goi gammel Mand er brokken igjemmel i Is me e Hest o falden i e kold Vand.
5. Han er död for vier eller seis Uger sin.
6. E Eld war for heed, e Kager er jo under svort forbränd.
7. Han eder altid e Eg uden Salt ō Pever.
8. E Födder gör me vee, e troer, e har löven em igjemmel.
9. E har värt we e Kun, hun soi, hun vil ō si et te sin Dätter.
10. E vel heller int gör et igjen!
11. E sleer de strax me e Grydskee om e Örer, du Aw!
12. Wo geer du hen, skal wi go med de?
13. De er flau Tier.
14. Min kjäre Barn, bly standen her under, di slem Gjäs bider de dö.
15. Do har idau lärd meest o har värt artig, do maa gaa för hjem som di ander.
16. Do er ino ent stor nok, te o drek en Flask Viin ud, do maa först ino vais en End o bliu e let stör.
17. Ga, vär saa goi o si din Söster, hun skul sy e Klärd for jer Mor klar, o gör em reen me e Bost.
18. Hai do känd ham! saa hai et kommen ant o de stau ant for ham.
19. Wän har staln min Kore med Kjöd?
20. Han gör, som om di hai bestilt ham te a täsk; men di har gör et sjel.
21. Wem har han fortold den nye Histori.
22. En maa skrig höt, eisen forster han wos ent.
23. Wi er trät ō har Töst.
24. Da wi igaaraus kom tebag, da loi di ander alt te sengs o war fast i Sövn.
25. E Snee er i Nat blevn legen we wos, men i Morn er et smeljt.
26. Abag we wor Huus steer der tre smaa kön Ävelträer, me smaa röd Ävler.
27. Kand I ent ino went et lille Öieblek a wōs, saa geer wi me jer.
28. I maa ent driu saarn Börnkram.
29. Wör Bjere er ent mö hy, jers er möd hyer.
30. Wor manne Pund Pöls o wor möd Brö vil I ha?
31. E forsteer jer ent, I maa snak e let hödder.
32. Har i ent funden en Stöck viid Seev te me a min Bord.
33. Sin Broer vel byg se tu ny Huus i jer Gord.
34. De Ord kom ham fra e Jard.
35. De war ret a jer.
36. Wa sedder der for Fuul awn a e Muur.

37. E Bönder har bragt fem Stud ö nii Köer ö töl Faar for e By, dem wil di säl.
38. E Folk er idau ald ud o e Mark o vel hog.
39. Go kun, den brun Hund gör de ent naur.
40. E har kör med e Folk a bag öwer e Eng i e Kworn.

Nordsted (Norstedt)

M. Hansen. Gb. Bargum.

Die Uebersetzung ist durch mehrere Bauern geschehen, der Lehrer ist der dänischen Sprache nicht mächtig und mit den Kindern wird schon seit Jahren nichts als Deutsch gesprochen.

1. I Winter fluh' die tur Blad i Luft umwe.
2. De holler baljd op me schnien, da wer ä Weer bäer igjhen.
3. Faa Koll i Kachelauen der er Mjilk baljd wer i kagen.
4. Den guur gammel Man'd bröt mer Oeg gjimmel Jis a her fullen i de kolt Wan'd.
5. Han er döer vor veer eller seis Ucher.
6. A Jil war atta warm, die Kage er worden ünner heelt solt bräänt.
7. Han erder ä Eeg altiens uten Solt a Pibber.
8. A Fötter die gjör mer graut weh, er tror, er her em igjimmel loppen.
9. Er her wet we e Koon a har sauen hinet, a hun sau, hun will seet sin Datter ighjen.
10. Er wil a int gjöret bet.
11. Er schläe dä glik me er Matscheer um er Öhrner, dit Ap.
12. Wo geher du hen, sche' wie ga me de.
13. De er nu en ring Tie.
14. Min guur Barn, blu' här ünne stahn, die gal Gjies bit' dä äes' ighjel.
15. Du her idau leert am meest a haer wet goor, du kat gaa förer di anjer hjiem.
16. Du est ä non ik stoor nok, a drikke en Buddel Wiin uer, du skat ä non gro en Äen bet the du werst störrer.
17. Gaer, a wer so guur a seier din Süster, hun skul söi ä Kläer for hin Mem klar, a flei em reen me en Büst.
18. Har du kjennt ham! da har er kommen eiers, da har ä stanjen bäer um han.
19. Wem her schull'n min Korre mer Mar.
20. Han gjört som wenn die har bestjellt ham tee teerschen; am die har schil er gjör er.
21. Wem har han vertoolte den neu Geschichte?
22. An sklal prahl höit, ääs' verstähe han us ik.
23. Vi er träät a har Türst.
24. Som wi giaer J'auts kom hjim, da looer di Anjer aat a Seng a sauer fast.
25. Ä Schnieer den her i Nat bleven liggen, am um Morner saa war en abthöiet.
26. J barg wort Huus stäh'e trier daal Jääpbelboom, me röh Jääpbel.
27. Kun irm nun ik thöe et Aublik, so gaa wi me jhirm.
28. Jrm man ik dru et som ä Björnkram.
29. Wor Bjerrer er ik müer höet, am jhirms die er müül höier.
30. Wo mange Puun'd Jsterbajen a wo müür Brü'er wil irm har.
31. Er verstahe irm ik i mu' er schnak wad höier.
32. Hai irm ik hitt en Stück wiit Sieb a mit Boer liggen?
33. Sin Broer wil büg sick too nü Huus i irm Gaar.
34. De Oa kam̄ ham fra Hjart.
35. De war rett au ham.
36. Wa sitter där for Faul u nen a er Muur.
37. A Bünj'er har 5 Stut a 9 Küe a 12 Faaer föort uten for a Böi, dem wil di zähl.
38. A Völk ere i dau oll ut at Mark a höch.
39. Gah du kunn, den bruun Huun'd gjör der int.
40. Er har aarg me mit Volk um i baag'r Eeng hen i Koorn? Kuurn.

Solved (Sollwitt)

Heinr. Chr. Hormann. Gb. Gr. Niendorf, Holstein.

Uebersetzung durch den Hufner Laust Brodersen hieselbst.

1. Om Vinter flüer die tör Blar i Loft herum.
2. Der Snien holder bald op, da ver der Veer beer.
3. Faaer Kahl i Aunen, at e Milk bald ver i Kaagen.
4. Den gue gammel Mand her braat ihjemmel e Js ad follen i der kold Vand.
5. Han döer for feier etter seis Uker.
6. Jld var for varm e Kager vur ünner hielt surt brennt.
7. Han äder e Egg oltid uden Soldt og Peper.
8. E Fetter gjör med veh, e troer e her dem i hjemmel lauben.
9. E her vet ve e Kuhn og her sovner hin, og hun sov, hun vil au seiner sin Datter.
10. E vil au ik gjör der bett.
11. E sleer de med Kaagskäe om e Örner, dit Ab.
12. Hvor gaaer du hen, skull vi gaae med de.
13. Der er en ring Tid.
14. Mit liev Barn bliev her unne stahn, di slimm Jes bit de Döe.
15. Du her i Daav lert mirst ad her vedt god du mat gahn for die anner hjem.
16. Du est entnu ick stor nok til at drick en Boteel Viin ut, du mot entnu först Vex en End a vur stör.
17. Værsau god og Gan at sag din Söster, hun skal sye Ihrem Möers Kleer og gjör dem reen med en Börst.
18. Har kjent ham, da har der kommen anderlich, a har stahn beer om ham.
19. Ven har tauen med min Karre mit Kjör.
20. Han gjort som ven die har bestellt ham te tresken die har skiel gjört deer.
21. Ven her han fortallt den ny Historie.
22. Jm mot praal höit ellers forstaaer han det ick.
23. Vi er tret og have Törst.
24. Son vi i gaaraften kom tilbag, lau die ander i Seng og sau fast.
25. Den Snie her bleven leggen i Natt men i Morden her den smolten.
26. J bag vort Huus steer trie Apelbahm mit rühe Apeler.
27. Kun ihm ik bie et Öeblick etter vos de gaaer vie mit ihrem.
28. Ihm mot ik ottens hat Börensstreger for.
29. Voer Bjerre er ik saa höi, ihrems er mür höier.
30. Hvor mangen Püen Pölss og Brüe vil ihm haa.
31. E versteer ihrem ik ihm mut sknack e let hoier.
32. Haa ihm ik het et Stück vitt Sieb te med aa Buer.
33. Sin Bruer vil byg tau nye net Huus i ihrem Gaaer.
34. Der Oer kam ham fra Hjart.
35. Der er ret a ihrem.
36. Var sidder der for Fauls ohne a Muer.
37. E Bünners har fem Stut og ni Küer taale Faaer utne Bye dem vil die seel.
38. E Folk er i dau uten a Mark og hog.
39. Gaa kon den brun Hund gjör de int.
40. E er med e Folk a den andern sie e Eng egen i Kuren.

Hokstrup (Hoxtrup)

Johannes Martensen. Gb. Drelsdorf, Schleswig.

1. Um Winjter flöj die törr Bláár i jīmle á Luft.
2. De höljer gliik aab á schniié dá wer á Wehŕ behr.
3. Hlai Koll i Kafflum, dirre á Mjilk fanger an á kaager.
4. Denj gué gāmel Mannj her brat á jīmel á Jis mé siit Yrg á foljen á de kolj Wanj.

5. Hanj her dü'r far väije antjer seis Uker.
6. Á Yilj war ate warm, á Käächer eh üünjer ganz snurt brenjt.
7. Hanj edder á Ych ultin uten Solt á uten Pibber.
8. Á Fetter gür fürchterle wiehe, er trué er her em i jim̄e laabe.
9. Er her wett we Kuhn á her saun er hihn á hun sau, hun wil au säjer á Datter.
10. Er will au ick gü're bett.
11. Er schleer dé gliik mé Kääg schié um' er Ührner, du Ääb.
12. Wou gehr du hen, schul wi au goar mé dé.
13. De er an ring Tie.
14. Miit liuw Bárrn, bliuw her nene stahn, di gall Jis bit dé ijill.
15. Du her lehrt á mirst i Dáu, á her wett gué, du matt goar föör jim, sum di anjer.
16. Du est i nonj ick stur nak, ti a drick an Buddel Wien ut, du mutt föst wichs an Ehn, á wu störr.
17. Goar á säi din Süster, hun schul sòij á Kleer far Möm kláár, á gürem me Bürst rihrn.
18. Harr Du á kejnt ham, da harrer á kom̄en anjerlicher, da harrer á stanjn beer um ham.
19. Wenn her schaln min Korre mé Máár?
20. Hanj gürt sa dantj, sum wenn di há bestellt ham te terschen, di há schille gürter.
21. Wenn har hanj vertahlt de nòij Stück.
22. An mutt schrik hòit, eijes versteher hanj wos ick.
23. Wi eh treert á há Türst.
24. Sum wi kamm jim i goar Yavds, dá lue di anjer oljt i Seegn á sau fast.
25. Á Schnié her bliwn i Natt liggen, am i Moren eren schmolten.
26. J barg waart Huus stehr tröij Eäbelboamke mé rüé Eäbelke.
27. Kun ihm ick tüw á Öiblick, dá goar wi mé ihrem.
28. Sadan Bürensghai ma ihm ick bedriu.
29. Wo Bjirre ehr ick hòi, ihrems ehr mü hòier.
30. Wu manneng Punnj Püls, á wu manneng Punnj Brüe will ihm há.
31. Er versteher ihrem ick, ihm mutt snack á litt höijer.
32. Há ihm hitt att Stückschen witt Sieb for mé oar miit Bur.
33. Sin Bru'r will bö'g sé tau nöij Huus i ihrem Goar.
34. Di Uhr kam ham fra Yard.
35. De war rehrt áu dé.
36. Wá sidder dehr far Vauelker uhne oar Murken.
37. Á Buré führt far á Bö'i feem Stut á näi Küh'r á tahle Vorche, demm wil di sähl.
38. Á Valk er i Dau uuten oar Mark á hogg.
39. Goar kunj, denj bruun Huunj gör dé iintj.
40. Er her driwn me Vaalk deer i bág üw' ar á Eeng áre Kuhrn.

Bjerrup (Behrendorf)

Hans August Jessen. Gb. Behrendorf

Übersetzung durch den Lehrer.

1. Om Winjter flyer de tór Bla i e Luft omved.
2. De hejller gelik op a snie oa saa vär e Wehr beer ijen.
3. Lig Koall i e Kacklunj, dir'r e Mjilk bajl begyjnner á koag.
4. Dejn gue gammel Majn er brodt mé er Ueeg ijemmel er Iis a fojllen i e kojl Wajn.
5. Hajn er dyer for fejer ejller seis Uker.
6. Er Iéjl voar for glujn, e Kager er ja yjner hiejlt suurt bräj.
7. Hajn ädder ér Aeg ojttjen uten Sojlt a Pibber.
8. Aé Fötter gür mé slimm viê, é tru'r, é hér løbben em ijímmel.
9. Aé hér védt ve e Kūn a he'r sauen er hijn a hun sau, hun vijl au sej er te sijn Dätter.
10. Aé vil au ik güer er ijín.
11. Ae släer dé gelik med a Matschiee om er Uerner. Din A'b.
12. Vor gä'r du hen, schu wi goae mé de.
13. De er slimm Ti'er.

14. Mit gódt Bárn, bliw her nêne staaen, di slimm Jes bîdt dé dye.
15. Du her idau leert miést a hér védt gué, du moatt goae fôr jim, som di Ajnner.
16. Du ést inojnen ick stur noek for at drick en Boddel Wiin ûr, du mutt föst vicks et Stück inojnen a wu störr.
17. Goae, vär saa gue a seg til din Sö'ster, hun skujl söj e Kläer klar til irem Mömm a güer em rién me e Bö'st.
18. Har du e keejnt ham, saa var et vuren ajnlieg a saa har et stajnnen beer om ham.
19. Wenn hér schoallen min Kórre mé Máár.
20. Hajn gürt sajnt, som wenn di har bestijlt ham te tärschen, am die hérr gürt er schille.
21. Wenn hérr hajn vortaajlt déjn nöj Geschichte.
22. En mutt schriik höjt, eies forstehr hajn vos ick.
23. Wi ê träet a há Töest.
24. Da vi kom tebag igoarjāts, da lue die Ajnner ót i e Seeng a sau fast.
25. Aé Snie er i Nat bleen liggen ved vos, am imoorn er dejn optój (smujlten).
26. Ibag vort Huus stoae trie net smoae Aebelboam med smoae rüe Aebel.
27. Kujn îm ick tyev et lídt Oejeblick oae vos, saa goae vi mé irem.
28. Îm moae ick driw saaen Bürnstreger.
29. Wô Bjírre êr ick mü höj, irems ê mü höjer.
30. Wo mannijng Pund Isterbojn a vormür Brüe vil îm há?
31. Aé verstäer îrem ick, îm mut snack e lidt höjer.
32. Há îm ick hitt et Stück vidt Si'eb for mé oa mît Bûr.
33. Sîn Brûr vil bŷch se tue nöj smuck Hus i îrem Kalgoard.
34. Er Ûrd koám hám froae e Hjárt.
35. De var rêet auer ham.
36. Wa sirr der for smoae Fauel uone oa dejn lijl Muur.
37. Aé Büjner har füürt feem nett Stût a nej Küer a taale smoae Foar u for e Böj, dem vil di sål.
38. E Folk e idau ojl uten oa e Mark a hugg.
39. Goae kun, déjn bruun Hujnd gör de Ijntes.
40. Aé er ágen mé e Fólk der ibag üwer e Eeng i e Kûrn.

JYSKE ORD

Af *Peter Skautrup*

10. *tviggers.*

I »Hyrdeliv paa Heden« (1941). 85 anfører H. P. Hansen betegnelsen »*en twe'gers Fo'r* eller *æ Twe'gfo'r*« for et toårs får.[1]) Benævnelserne er ellers ikke optegnet, men der kan næppe være tvivl om, at »*twe'gers Fo'r*« går tilbage til et ældre *twiggiæ ārs fār*, med nyt genitivs *s* for ældre *twiggiæ āræ fār*. Jf. fx. Jyske Lov II.104: *twiggi grannæ* (Ribehåndskriftet A[15]: *grandæs*) *witnæ*, og III.37: *twiggi mænsz* (Flensborghs.: *triggi mannæ*) *witnæ*. Vi har altså her (ligesom fx. i östgötisk *tvägga-vintring* og no. dialekt (Sogn): *tveggjæring*) bevaret den gamle genitiv til *twā* : *twiggiæ*. Formen *Twe'gfo'r* (med lige tryk på leddene) kan vel være dannet sekundært hertil, men snarest er det en stærkt reduceret form af den ældre konstruktion: *twiggiæ āræ fār*, hvor den gamle genitiv *āræ* i trykløs stilling helt er svundet.

11. † *valdre.*

Hos Feilberg findes en artikel *valdre*, »hårdgøre sig«, og hans eneste hjemmel for ordet er et citat fra et trylleformularhåndskrift, kaldet Kværshåndskriftet, som nu er forsvundet. Håndskriftet har Marcus Lorenzen haft i hænde og givet uddrag af i Jyske Samlinger IV. (1872). 99ff. Her læses (s. 126): »At *valdre* eller haardgjøre sig imod Hug og Sting og gjøre sig skudfri«, og der fortsættes: »Læs siden denne *Valdere* 3 Gange fastendes om Morgenen mellem 11 og 12, da est du haard og skudfri i 24 Timer«, hvor vi altså har et tilsvarende substantiv: *Valdere*. Ohrt optrykker formlen i Danmarks Trylleformler (1917) 375 uden kommentar, ligesom han i registret s. 537 anfører verbet *valdre* uden bemærkninger. Der kan imidlertid ikke være tvivl om, at *valdre* simpelthen er en fejl for verbet *galdre*, og det er højst mærkeligt, at hverken Feilberg eller Ohrt har dristet sig til en rettelse ud fra denne tolkning, så meget mere som *galdre* forekommer i samme konstruktion umiddelbart efter i samme håndskrift, se Jyske Samlinger IV.127 og Ohrt. 376 : »Ligesaa hardt og fast signer og *galdrer* jeg mig i denne Dag og i dette Aar imod Sverd og Knive« og »Jeg signer og *galdrer* mig imod Storm og Uvejr«. Feilberg har end ikke *galdre* som artikel.

Nu kunne man jo tænke sig, at formen var en trykfejl i den af Lorenzen aftrykte tekst, men efter opstillingen (i overskrift og tekstens første linie) synes dette lidet sandsynligt. Håndskriftet dateres til ca. 1800, og man spørger da først: har ordet *galdre* virkelig været levende i dialekterne op til ca. 1800? Dette tør nok besvares benægtende. Feilberg har som nævnt ikke mødt ordet. I ODS er alle citaterne tyde-

[1]) Optegnelsen er fra Snejbjerg 1927: *ən twe-qərs fo'r.*

ligt nok rent litterære. Hos Kalkar under *gale* 2 har en folkevisetekst *galle*, Vedel har *galde* og P. Syv *galdre*, og Kalkar tilføjer, at Syvs (og måske Vedels) form »er vistnok dannet efter isl. galdr«. Ja, muligvis, men vi har dog ordet (i al fald substantivet) i den gammeldanske Postil (Brandt. Da. Klosterlæsning. I.3) flere steder, fx. 17.26: trwlkonnær leff ok *galder*, 18.5: met troldom ok leff æller *galder*, 139.29: trolskap ok *galder* ok diæfflæ akallæn. Selv om teksten her kan stamme fra fornsvensk, hvor *galder* er vel afhjemlet, tør man vel ikke benægte, at ordet *kan* have været kendt. Imidlertid har den sidste skriver (ɔ: afskriveren) af Kværshåndskriftet næppe kendt ordet, og som Lorenzen og Ohrt bemærker »tyder Misforstaaelser som *Skyld* for *Styld*, *ny* for *nij* paa Afskrift efter adskilligt ældre Hskr.«. Hvis men derfor antager, at forlægget (eller forlæggets forlæg) har tilhørt 1500tallet, er fejllæsningen af et for skriveren ukendt ord ikke vanskelig at klare. Ordene kan jo være skrevet med store begyndelsesbogstaver, og som det vil ses af nedenstående bogstaver fra 1500 tallet (gengivet efter Kroman. Skriftens Historie i Danmark fra Reformationen til Nutiden. 1943.33)

er en fejllæsning af *g* for *v* eller omvendt let forståelig. I al fald tør vi i Jysk ordbog med sikkerhed se bort fra eksistensen af et ord *valdre*.

INSTITUT FOR JYSK SPROG- OG KULTURFORSKNING

ÅRSBERETNING FOR 1963

Medarbejdere på instituttet og ved Jysk ordbog har været:

Docent, dr. phil. *K. Ringgaard*,
lektor, førstebibliotekar *Niels Åge Nielsen*,
amanuensis, mag. art. *Hans Veirup*,
administrator, cand. mag. *Ove Rasmussen*,
stud. mag. *Mette Kunøe*,
– *Britta P. Sørensen*,
– *Kresten Nordentoft*,
– *Mette Kring Andresen*,
– *H. Chr. Nickelsen*,
– *Viggo Sørensen*,
– *Bent Søndergaard* (fra 19/1),
ikke-vid. assistent *Solveig Pedersen* (til 30/6),
– *Jenny Ernst* (fra 12/8)
kontorist *Walter Nielsen*,
henvist kontorist *A. Lemfort* (til 20/1),
– – fru *A. Thinesen* (fra 19/3),
– – *Aage Kofoed* (til 30/6),
– – *Chr. Krejby* (fra 1/8).

INSTITUTARBEJDET

Som sædvanlig har arbejdet på instituttet været koncentreret om udsendelse af spørgelister, seddeludskrivning, affotografering af dialektmateriale i UfF. København, alfabetisering og indordning af seddelmateriale, korttegning m.v.

SPØRGELISTER

Af spørgelister er udsendt AJ (15/2) i 412 ekspl., hjemkommet 412 ekspl., AK (4/6) i 420 ekspl., hjemkommet 393 ekspl., AL (30/10) i 529 ekspl., hjemkommet 414 ekspl. og AM (18/12) i 536 ekspl., hjemkommet 133 ekspl. samt T (28/8) i 112 ekspl., hjemkommet 111 ekspl. og U (30/10) i 126 ekspl., hjemkommet 99 ekspl. Som det vil ses, var antallet af meddelere til ordbogen gået ned fra godt 500 til godt 400 på grund af det naturlige frafald. En aviskampagne for hvervning af nye meddelere blev derfor gennemført af Ove Rasmussen, der leder spørgelisteafdelingen. Den gav et storartet resultat, næsten 200 nye meddelere.

SEDDELUDSKRIVNING

I de tidligere år har institutarbejdet i høj grad været koncentreret om seddeludskrivning og fotografering af sedler fra UfF. i København. Selv om dette arbejde stadig må fortsætte, da der endnu mangler noget og nyt stadig vil dukke op, er det væsentligste dog nu nået. Imidlertid kom alfabetiseringen af samlingerne til at lide under dette hektiske udskrivningsarbejde, hvorfor en meget stor del af kontorfolkenes tid i dette år er gået med finalfabetisering. Dog er seddelsamlingerne i det forløbne år ved udskrivning og fotografering blevet forøget med *131.666 sedler*.

KORTTEGNING

Arbejdet med korttegning er blevet fortsat som sædvanligt, og der er blevet udarbejdet 111 kort. Endvidere har studenter som del af deres dialektkursus tegnet 10 kort.

BÅNDOPTAGELSER

Der er blevet optaget bånd i *Mejn* og *Hanved* syd for grænsen i det østlige område, hvortil vi ikke nåede under vor ekskursion i 1961. Tillige er der optaget $1^1/_2$ time i *Fjolde* sogn, hvor det lykkedes os at finde den formentlig allersidste, der kunne sige noget sammenhængende på dansk. – Frå *Åbenrå* har vi gennem lærer Karsten Gade fået tilsendt kopier af to hele bånd, optaget til den byhistoriske samling.

EKSKURSION

Den årlige ekskursion under ledelse af dr. Ringgaard gik denne gang til Himmerland, hvor grænsen mellem w og v i forlyd foran fortungevokal blev undersøgt. Der deltog 5 studenter.

PUBLIKATIONER

Instituttet har udsendt Sprog og Kultur XXIII hæfte 3–4.

ORDBOGSREDAKTION

Der har i de forløbne måneder været afholdt 9 redaktionsmøder. Skautrup og Veirup har udarbejdet forkortelseslisten, der er færdig til trykning og formentlig vil blive på ca. 3 ark. I forbindelse hermed har de gjort et stort arbejde med at gennemgå den resterende trykte litteratur. – Prøveredaktionen af det første ark, udarbejdet af Skautrup, er sendt til trykkeriet og der er indhentet trykketilbud.

Hele bogstav a er blevet suppleret ved de ældste studentermedarbejdere, således at dette materiale nu ligger klar til redaktørerne. Redaktionsreglerne er fortsat under udarbejdelse.

FORSKELLIGT

Fra afdøde skoleinspektør Th. Bøgelunds bo har instituttet modtaget hans optegnelser om Linåmålet, bestående af 6000 ordsedler og et (ufuldstændigt) manuskript til en grammatik. – Fra frk. A. M. Nielsen, Hundslund, der særdeles grundigt og udmærket gennemgår ordforrådet i Hundslundmålet har vi modtaget 12 kollegiehæfter. – Lærer Torsten Balle, Torsted, arbejder fremdeles fortrinligt med aflæsninger af Thybånd og sin Torsted-samling.

Den fortvivlede pladssituation er blevet lettet lidt, derved at vi af universitetet har fået overladt et kælderrum, som har kunnet indrettes til korttegnings-, båndaflæsnings- og lagerrum.

(Fortsat fra omslagets side 2.)

Den sorte Ceres. Nordisk filatelistisk tidsskrift. Aug. 1957. – *Gunvor Kerkkonen:* Varjakka-namn och -orter i Norra Fenno-Skandia. (Særtr. af Finskt Museum 1961.) – *Trygve Knudsen:* Magnus Olsen (nekrolog). (Særtr. af Maal og Minne). – *Samme:* Phases of Style and Language in The Works of Henrik Ibsen. (Særtr. af Scandinavica). – *Johs. Kristensen:* Ve mi ruud. Jyske digte. 1963. – *Johan Lange:* Tallerkensmækker. (Særtr. af Arv og Eje). – *Joh. Lindblom:* Markusevangeliet. Ny översättning med anmärkninger. (Skr. utg. av Nämnden för svensk språkvård. 27). – *Anders Malm:* Folkdiktning från Vemmenhögshärad. Meddelad av Ingemar Ingers. – *Poul Meyer:* Dom og dele. (Særtr. af By og bol. IV. 1963). – *Magnus Olsen:* Edda- og skaldekvad. Forarbejder til kommentar. VI. 1962. – Norsk ordbok. Hefte 5. – *David Palm:* Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. VIII Ortnamnen i Orusts västra härad. 1963. – *Kai Petersen:* Prehistorische Dieren. 1962. – *Rolf Pipping:* Ordspråksstudier II. 3B, C. (Studier i nordisk filologi. 53). – *H. P. Rohde:* Poul Christensen og Steen Steensen Blicher. (1963). – *Carl R. Rokkjær:* Rímur og folkeviserne. (Særtr. af Acta Phil. Scandinavica. XXVI.) – *Andreas Rossen:* Stellung und Ausbildung des Gymnasiallehrers im Ganzen des dänischen Schulwesens. (Særtr. af Das Studienseminar. 1962). – *Else Kai Sass:* Thorvaldsens Portrætbuster. II. 1963. – *Sigmund Skard:* Målstrid og massekultur. 1963. – *Samme:* Universitetet i vår nye verd. Tale på årsfesten ved universitetet i Oslo 2. sept. 1963. – *Vagn Steen:* Samtaler med børn og dukker. Aarhuus Stiftstidende. Strejftog. 11. juni 1963. – *Axel Steensberg:* Etnologien som historisk videnskab. – *Arne Ström:* Soldatnamnen vid Andre Livgrenadjärregementet. (Östgöta Grenadjären. 1955). – *J. Svennung:* Svearnas Ö och sithonerna hos Tacitus. (Særtr. af Fornvännen. 1962). – *Bengt Algot Sørensen:* Symbol und Symbolismus in den ästhetischen Theorien des 18. Jahrhunderts und der deutschen Romantik. – *Erik Wellander:* Förslaget till ny regeringsform. Några språkliga kommentarer. (Særtr. af Svensk Juristtidning.) – *V. Vestergaard* (red.): Dansk sprog. Hjælpebog for den højere undervisning. 1963. – Vetenskapen i fremtidens samhälle. Wenner-Gren Center. Svenska symposier. I. 1963.

Anales del Instituto de Lingüistica. Tomo VIII. Mendoza 1962. – Beretning til folketinget angående Nordisk Råds 11. session 1963. – Dansk Sprognævn. Årsberetning 1962/63. – Dansk tidsskriftindex. 48 årg. 1962. 1963. – Danske Studier. 1963. – Det jydske Musikkonservatorium. Årsberetning for 1962/63. – Det kgl. Norske Videnskabers Selskabs Forhandlinger. Bd. 35. 1962. – Det kgl. Norske Videnskabers Skrifter 1961–1962. I-II. – Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. Årbok 1962. – Grundtvigstudier. 1963. – Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg. Årbog 1963. – Iral. I. 1. – Kommissionen til undersøgelse af de i dansk privateje bevarede kilder til dansk historie. Beretning om virksomheden i 1962. – Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens årsbok 1962. 1963. – Købstadmuseet »Den gamle By«. Årbog 1962. – Les Prix Nobel en 1962. – Meddelelser fra Dansklærerforeningen 1963. 3–4. – Maal og Minne. 1963. 1–2. – Nordisk tidsskrift for Tale og Stemme. 23. Årg. 1. 1963. – Norsk tidsskrift for sprogvidenskap. Suppl. Bind VII. Kenneth G. Chapman. Icelandic-Norwegian Linguistic Relationships 1962. – Norsk tidsskrift for sprogvidenskab. XIX. 1960. – Stambladet. Nr. 1–3. 1963. – Sønderjysk Månedsskrift. 39. årg. nr. 10. – Vetenskaps-Societeten i Lund. Årsbok 1963. – Aarhus Universitet. Læseplan. Forelæsninger og øvelser i efterårssemestret 1963. – Århusstudenternes håndbog. 1963.

INSTITUT
FOR JYSK SPROG- OG KULTURFORSKNING

Publikationer:

Sprog og Kultur	I–XXIII. 1932–1963 pr. årgang	10,00
Jyske Folkemaal	I. Kristen Klastrup: På Træ'skofjo'l, 1935	4,00
– –	II. Torolf Kristensen: Fræ mi bet'te Ti' å ong' Daw', 1939	5,00
– –	III. Distriktsdyrlæge H. Jensen: Himmerlandske Dialektfortællinger, 1940	udsolgt
– –	IV. A. C. Skyum: Vers på Morsingmål. 1953	5,00
– –	V. N. P. Bjerregaard: Årets arbejde i Ommersyssel. 1959	12,00
– –	VI. Arne Espegaard: Gavn og Gammen, 1960	12,00
Studier tilegnede Verner Dahlerup paa 75-aarsdagen, 1934		10,00
Peder Smed og Adser Bonde, udg. ved Svend Mogensen, 1936		4,00
Humanistiske Studier I. Peter Jeppesen: En sønderjydsk Dialekts Udvikling, 1938		udsolgt
Humanistiske Studier III. Marie Bjerrum: Felstedmaalets tonale Accenter. 1948		8,00
H. P. Hansen: Løb og Løbbinding, 1937		udsolgt
Gudmund Schütte: A Continuation of Widsith in German Romances and Danish Ballads, 1936		1,25
August F. Schmidt: Nogle Arbejdsgilder i den gamle danske Landsby, 1938		2,00
– –	: Landsbygilder, 1940	2,00
– –	: Gilder i Landsbyen, 1942	2,00
– –	: Oldermand og Bystævne, 1945	6,00
Peter Skautrup:	De store bogstavers historie (særtryk). 1947	2,00
– –	: Kostaldens navne i danske dialekter (særtryk). 1949	3,00
– –	: Bondesind. 1950	6,00
Sprog og Kulturs skriftrække. 1. Danica. Studier i dansk sprog. Til Aage Hansen 3. 9. 1964		50,00

Ikke i Boghandelen:

Spørgelister Nr. 1 A og B: Møllen, 1935.
Spørgeliste Nr. 2: Husdyrene, ved Niels Åge Nielsen, 1941.
Søren Haugstrup Jensen: En oversigt over den litteratur, som behandler stednavne med endelsen -lev, 1939.
»Messingjens«, i Lydskrift ved Søren Haugstrup Jensen, 1938.
Lydskrift (4 s.), 1938.